

JAVNI BILJEŽNIK U ELEKTRONIČKOM PRAVNOM PROMETU

Doc. dr. sc. Aleksandra Maganić *

UDK: 347.961:004.7

347.734:004.7

Pregledni znanstveni rad

Primljeno: veljača 2012.

Svrha rada prezentirati je ulogu javnog bilježnika u elektroničkom pravnom prometu u Republici Hrvatskoj s posebnim osvrtom na komparativna rješenja u njemačkom i austrijskom pravu. U radu se prikazuje uloga javnih bilježnika u razvoju elektroničkog pravnog prometa i naglašava njihova nužna povezanost sa suvremenim oblicima elektroničke komunikacije. Kao ključni problemi obrađuju se elektronička ovjera, elektronički registar skrbništva i elektronički arhiv isprava te daju prijedlozi za preuzimanje odgovarajućih rješenja u Republici Hrvatskoj.

Ključne riječi: javni bilježnik, elektronički pravni promet, elektronički potpis, elektronička ovjera, elektronički registar skrbništva, elektronički arhiv za isprave

1. UVOD

Povijesno određenje javnih bilježnika kao “graditelja mostova”¹ i “priprematelja putova”² ponovno je aktualizirano primjenom novih, modernih tehnologija u obavljanju njihovih zadaća. Zapravo, riječ je o procesu koji se mani-

* Dr. sc. Aleksandra Maganić, docentica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg maršala Tita 14, Zagreb

¹ Smatra se da latinski izraz *pontifices* (rimski svećenici koji su se smatrali prvim rimskim pravnicima) proizlazi iz dvaju latinskih riječi – *pons* (most) i *facere* (činiti) (dakle označuje osobe koje izgrađuju mostove, odnosno krče putove) te da bi u izvjesnom smislu u povijesnoj perspektivi bio primjenljiv i na javne bilježnike – usp. Hähnchen, Susanne, *Elektronischer Rechtsverkehr, Ein praktischer Leitfaden für Rechtsanwältinnen, Notare, Studierende & andere Interessierte*, Books on Demand, Norderstedt, 2007., str. 105.

² Njem. *Wegbereiter*. *Ibid.*

festira na dvjema međusobno uvjetovanim razinama – s jedne strane primjena sredstava elektroničke komunikacije u obavljanju poslova iz njihova djelokruga omogućava modernizaciju tradicionalnih javnobilježničkih zadaća olakšavanjem i ubrzavanjem načina njihove provedbe; s druge strane primjena informacijsko-komunikacijske tehnologije utječe na proširenje djelokruga poslova javnih bilježnika, stavljajući ih pred nove izazove praćene očekivanjima da upravo oni budu nositelji napretka u izgradnji elektroničkog pravnog prometa.

Prvotna ideja ovoga rada bila je opisati samo elektroničku provedbu jedne tradicionalne zadaće javnih bilježnika – tj. ovjeru prijepisa, koja se na temelju odgovarajućih zakonskih rješenja u Njemačkoj³ i Austriji⁴ može provesti elektroničkim putem. Ipak, cjelovit pregled uloge javnih bilježnika u elektroničkom pravnom prometu bio bi time lišen jednog vrlo važnog segmenta koji se, kao što je već istaknuto, odnosi na proširenje njihova djelokruga, točnije na ulogu javnih bilježnika u kreiranju i korištenju (elektroničkih) javnih registara.⁵ Naime, i unatoč tome što je komunikacija javnih bilježnika s javnim registrima, od kojih neki (još) nisu uspostavljeni u elektroničkom obliku, jedna od standardnih zadaća iz njihova djelokruga, brojne prednosti elektroničke komunikacije utjecale su ne samo na elektroničko preoblikovanje postojećih javnih registara (zemljišne knjige, sudski registar) već i na stvaranje novih javnih registara u elektroničkom obliku (upisnik oporuka, registar skrbništva⁶) i uspostavljanje nove uloge javnih bilježnika u njihovu vođenju i korištenju. Istodobno su te promjene donijele nove zadaće javnim bilježnicima – osim opće obveze stjecanja znanja⁷ i prikupljanja iskustva u primjeni elektroničke

³ § 39.a Zakona o sastavljanju isprava (Beurkundungsgesetz v 28. 8. 1969, BGBl I S. 1531), u nastavku: BeurkG.

⁴ § 77. Zakonika o notarijatu (Notariatsordnung, RGeBl 75/1871), u nastavku: NO.

⁵ Opširnije vidi u: Ernst, Hano; Josipović, Tatjana, *Javni bilježnici i javni registri*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 59, br. 6, 2009., str. 1117 – 1152.

⁶ Njem. *Vorsorgeeregistar* jest poseban registarski sustav koji građanima omogućava upisivanje skrbničke punomoći (*Vorsorgevollmacht*) i olakšava njezino pronalaženje kada nastupe okolnosti zbog kojih je potrebno odrediti skrbništvo nad opunomoćiteljem.

⁷ Hrvatska javnobilježnička komora (u nastavku: HJK) skrbi o trajnom stručnom uzdizanju javnih bilježnika, njihovih prisjednika, savjetnika i vježbenika te s time u vezi uspostavlja i unapređuje razne oblike stručne i znanstvene suradnje s Ministarstvom pravosuđa, sudovima, Hrvatskom odvjetničkom komorom, upravnim tijelima, fakultetima, udrugama pravnika itd. (čl. 3. st. 3. Statuta Hrvatske javnobilježničke komore, Narodne novine, br. 26/1995, 32/1996, 78/1999, 69/2000, 27/2001, 33/2001, 9/2004, 139/2006, 65/2007, 55/2010, u nastavku: Statut HJK-a). U tu svrhu ustanovljeno je i jedno od tijela Komore – Povjerenstvo za trajno stručno usa-

tehnologije te pribavljanja odgovarajuće opreme, njima je povjereno posredovanje između stranaka i sudskih registara pri podnošenju prijave za upis u sudski registar (elektronička prijava), kao i dostava isprava koje se uz prijavu moraju dostaviti elektroničkim putem.

Kako će se naznačeni problemi detaljnije obraditi u nastavku, preostaje samo najaviti kratak sadržaj, odnosno svrhu rada. Polazeći od vlastitih zakonskih i praktičnih okvira uloge javnih bilježnika u elektroničkom pravnom prometu u Republici Hrvatskoj i komparirajući je s rješenjima zemalja germanškog pravnog kruga, zapravo Njemačke i Austrije, nastojat će se utvrditi što je u Hrvatskoj do sada učinjeno te što bi se eventualno, *de lege ferenda*, još moglo učiniti za omogućavanje bržeg i djelotvornijeg pružanja javnobilježničkih usluga. Naime, u Hrvatskoj je relativno rano, već 2003., uspostavljen Hrvatski upisnik oporuka (dalje u tekstu: HUO)⁸, koji vodi Hrvatska javnobilježnička komora. Osim toga, javni su bilježnici na području cijele Hrvatske ovlašteni podnositi prijave za upis osnivanja društava s ograničenom odgovornošću u elektroničkom obliku. U skladu s tim, Novelom Zakona o upisu u sudski registar iz 2010.⁹ izmijenjen je čl. 39., kojim je propisano da je javni bilježnik ovlašten prijavu za upis u sudski registar podnijeti elektroničkim putem (elektronička prijava) te da se elektronička prijava potpisana naprednim elektroničkim potpisom javnog bilježnika smatra javno ovjerovljenom ispravom, što implicira zaključak da javni bilježnik može elektronički ovjeriti ispravu u elektroničkom obliku prilikom podnošenja prijave za upis u sudski registar. Nakon stupanja na snagu Ovršnog zakona od 28. rujna 2012.¹⁰ uspostavljen je jedinstveni re-

vršavanje (čl. 4. st. 1. Statuta HJK-a), koje osim niza zadaća koje obavlja organizira razne oblike informatičkog obrazovanja i priprema sadržaje (obrasce, podsjetnike, tekstove propisa, upisnike, imenike i sl.) za prenosive računalne medije (čl. 21. st. 2. alineja 4. Statuta HJK-a). Stručno usavršavanje javnih bilježnika, prisjednika, savjetnika i vježbenika obvezatno je (čl. 22. st. 1. Statuta HJK-a). Jedna od zadaća Hrvatske javnobilježničke akademije (u nastavku: HJA) jest i stručna izobrazba članova Komore na svim područjima rada javnih bilježnika, uz pridavanje posebne pozornosti aktualnom razvoju prava i praćenju propisa (čl. 2. t. 1. Odluke o osnivanju javnobilježničke akademije, pročišćeni tekst, od 17. svibnja 2008.).

⁸ Pravilnik o Hrvatskom upisniku oporuka (Narodne novine, br. 135/2003, 164/2004), u nastavku: PHUO.

⁹ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudskom registru (Narodne novine, br. 91/2010), Novela ZSR 2010.

¹⁰ Ovršni zakon od 28. rujna 2012. (Narodne novine, br. 112/2012) stupio je na snagu 15. listopada 2012., u nastavku: OZ 2012. Prema čl. 371. OZ 2012 on je stupio na snagu 15. listopada 2012., osim odredaba čl. 356. do 364., koje stupaju na snagu s danom prijama Republike Hrvatske u punopravno članstvo Europske unije.

gistar zadužnica kao elektronički registar čija je svrha spriječiti moguće zlouporabe tih isprava.¹¹ Ipak, javni bilježnici u Hrvatskoj, u usporedbi s javnim bilježnicima u Njemačkoj i Austriji, ne provode elektroničku ovjeru isprava u elektroničkom obliku, osim u slučaju podnošenja prijave za upis u sudski registar prema čl. 39. ZSR-a.¹² U Hrvatskoj nije uspostavljen ni registar skrbničkih punomoći u elektroničkom obliku ni elektronički arhiv isprava. Stoga je svrha ovoga rada dati odgovore na pitanja bi li se ovlasti koje javni bilježnici i Hrvatska javnobilježnička komora u Hrvatskoj imaju u elektroničkom pravnom prometu trebale proširiti novim zadaćama, prije svega elektroničkom ovjerom isprava u elektroničkom obliku, uspostavom elektroničkog registra skrbničke punomoći i elektroničkog arhiva isprava, koji bi od komparativnih modela koji će se prezentirati trebalo odabrati te u kojoj mjeri bi proširenje ovlasti javnih bilježnika u elektroničkom pravnom prometu moglo utjecati na brže i kvalitetnije pružanje javnobilježničkih usluga. Postavlja se i pitanje uvođenja novih registara, npr. registra javnobilježničkih rješenja o ovrsci na temelju vjerodostojne isprave, registra izjava o suglasnosti za zapljenu stalnih novčanih primanja itd., kojima bi se povećala opća razina pravne sigurnosti, registra (nekih drugih) javnih isprava itd.

2. ULOGA NOTARA U RAZVOJU ELEKTRONIČKOG PRAVNOG PROMETA

2.1. Njemačka

Osnove elektroničkog prometa¹³ u okviru notarske profesije u Njemačkoj uspostavljene su još 1992., kada je Savezna notarska komora¹⁴ s projektom

¹¹ Opširnije vidi *ad* 2.3.

¹² Zakon o sudskom registru (Narodne novine, br. 1/1995, 57/1996, 1/1998, 30/1999, 45/1999, 54/2005, 40/2007, 91/2010, 90/2011), u nastavku: ZSR.

¹³ Elektronički pravni promet viši je pojam za sve elektroničke oblike komunikacije između sudova i upravnih tijela s jedne te zastupnika stranaka (odvjetnika, notara), građana i pravnih osoba s druge strane; http://de.wikipedia.org/wiki/Elektronischer_Rechtsverkehr (30. lipnja 2011.). Elektronički pravni promet definira se kao pravno obvezujuća elektronička komunikacija između sudionika postupka i sudova. U užem smislu, obuhvaća podnošenje tužbe i drugih podnesaka, kao i dostavu sudskih odluka i obavijesti, ali i elektroničko vođenje spisa i njihovo arhiviranje. U širem smislu, elektronički pravni promet obuhvaća *on-line* informacijske sustave, kao i elektroničke zemljišne knjige i druge registre; Hähnchen, *op. cit.* u bilj. 1, str. 15 – 16.

¹⁴ Njem. *Bundesnotarkammer*.

“Elektronički pravni promet” odredila okvire budućeg razvoja. Projekt je nastao kao reakcija na uvođenje elektroničkog oblika isprava, kao ekvivalenta pisanom obliku prema njemačkom Građanskom zakoniku¹⁵, i specifičnih odredbi o uvođenju elektroničkog dokumenta u građansku parničnu proceduru.¹⁶ S obzirom na to da je središnji problem bio kako ostvariti zakonom propisanu zadaću notara pri sastavljanju isprava, neovisno o tome je li isprava izdana u papirnatom ili elektroničkom obliku, trebalo je osigurati odgovarajuću razinu sigurnosti i povjerenja u elektronički pravni promet. Ona se pak osigurava kvalificiranim elektroničkim potpisom prema Zakonu o elektroničkom potpisu¹⁷ i primjenjuje se ne samo kod izvornih, u elektroničkoj formi izrađenih isprava, već i prilikom izrade elektroničkog prijepisa isprave izvorno izdane u papirnatom obliku. Savezna notarska komora dobila je 15. prosinca 2000. godine odobrenje za izdavanje certifikata kvalificiranog elektroničkog potpisa. Početnu rezignaciju¹⁸ uskoro je zamijenila gotovo potpuna pokrivenost notarske službe kvalificiranim elektroničkim potpisom, pri čemu je znatnu ulogu imala činjenica da je davatelj usluga certificiranja bila upravo Savezna notarska komora. Bio je to jedan od razloga zbog kojeg je već 2008. notarima izdano više od 10.000 kartica za potpisivanje (*Signaturkarten*)¹⁹.²⁰

Daljnji elektronifikacijski koraci u notarskim krugovima bili su osnivanje zatvorene notarske mreže (*Notarnetz*) od strane Savezne notarske komore, u

¹⁵ Bürgerliches Gesetzbuch idF v 2. 1. 2002 (BGBl I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), u nastavku: BGB.

¹⁶ Gassen, Dominik; Wegerhoff, Stefan, *Elektronische Beglaubigung und elektronische Handelsregisteranmeldung in der Praxis*, ZAP, Münster, 2009., str. 4.

¹⁷ Signaturgesetz v 16. 5. 2001 (BGBl I S. 876), u nastavku: SigG. Kvalificirani elektronički potpis jest elektronički potpis koji osim pretpostavki propisanih za napredni elektronički potpis prema § 2. t. 2. SigG-a (tj. a) da je povezan isključivo s potpisnikom, b) da nedvojbeno identificira potpisnika, c) da nastaje korištenjem sredstava kojima potpisnik može samostalno upravljati i koja su isključivo pod nadzorom potpisnika, d) da sadržava izravnu povezanost s podacima na koje se odnosi, i to na način koji nedvojbeno omogućava uvid u bilo koju izmjenu podataka), mora ispuniti i dodatne pretpostavke prema § 2. t. 3. SigG-a: a) da se u vrijeme izrade temelji na važećem kvalificiranom certifikatu i b) da je izrađen sigurnim sredstvom za izradu elektroničkog potpisa.

¹⁸ Početkom 2004. samo 250 od 10.000 notara raspolagalo je kvalificiranim elektroničkim potpisom, dakle svega 4 %, Hänchen, *op. cit.* u bilj. 1, str. 107.

¹⁹ U Hrvatskoj bi prema Zakonu o elektroničkom potpisu (Narodne novine, br. 10/2002, 80/2008), u nastavku: ZEP, njemački izraz kartica za potpisivanje odgovarao pojmu sredstvo za izradu naprednoga elektroničkog potpisa (čl. 2. t. 8. ZEP-a).

²⁰ Gassen, Wegerhoff, *op. cit.* u bilj. 16, str. 5.

okviru koje se s pomoću odgovarajućeg softvera²¹ osigurava nesmetana komunikacija između sudionika putem interneta.²² Notarska mreža namijenjena je notarima, zamjenicima i vršiteljima dužnosti notara te notarskim organizacijama radi unapređenja poslovanja. Suradnici notara, zamjenika i vršitelja dužnosti notara, kao i notarskih organizacija, notarski prisjednici i vježbenici mogu koristiti notarsku mrežu u poslovne svrhe ako nadležan notar ili notarska organizacija kao ugovorna strana osigura za njih pristup mreži kao korisnicima.²³

Savezna notarska komora početkom 2003. u elektroničkom je obliku osnovala Središnji registar skrbništva.²⁴ Osnovna svrha ZVR-a bila je brza i pouzdana provjera postojanja pravno relevantnih raspoložbi o imenovanju skrbnika i izbjegavanje nepotrebnih imenovanja od strane nadležnih skrbničkih tijela, odnosno omogućavanje osobi koju bi trebalo staviti pod skrbništvo unaprijed izabrati sebi skrbnika u skladu s vlastitim željama i očekivanjima.²⁵ U posljednjih pet godina tu je uslugu u Njemačkoj koristilo više od milijun građana.²⁶

Veliku prekretnicu u radu notara i snažan poticaj u primjeni informacijsko-komunikacijske tehnologije predstavljalo je i uvođenje elektroničkog trgovačkog registra i registra zadruga prema Zakonu o elektroničkom trgovačkom registru i registru zadruga, kao i registra poduzeća²⁷, prema kojem se od 1. siječnja 2007. upis u navedene registre morao obavljati isključivo elektroničkim putem. Tako se prema § 12. Trgovačkog zakonika²⁸ prijava za upis u trgovački registar mora podnijeti elektronički, u javno ovjerenom obliku. Isprave koje

²¹ Engl. *software* – stavljanje na raspolaganje razvoja, izrade i uvođenja računalnih programa i tijeka njihove obrade podataka. Ako nije riječ o standardnom (prethodno izrađenom) softveru, instaliranje individualnog softvera provodi se na temelju ugovora o djelu. Nasuprot tome hardver (eng. *hardware*) obuhvaća čvrste komponente – računala, skenere, printere, kartice za potpisivanje, čitače kartica i sl. Creifelds, Carl, *Rechtswörterbuch*, C. H. Beck, München, 2011., str. 1087.

²² Internet je javno dostupna globalna paketna podatkovna mreža koja zajedno povezuje računala i računalne mreže korištenjem istog protokola (Internetski protokol = IP), <http://hr.wikipedia.org/wiki/Internet> (1. srpnja 2011.).

²³ Scherf, Uwe J.; Schmieszek, Hans-Peter; Veifhues, Wolfram, *Elektronischer Rechtsverkehr*, C. F. Müller, Heidelberg, 2006., str. 163.

²⁴ Njem. *Zentrale Vorsorgeregister*, u nastavku: ZVR.

²⁵ Gassen, Wegerhoff, *op. cit.* u bilj. 16, str. 326.

²⁶ <http://www.vorsorgeregister.de/ZRV-Zentrales-Vorsorgeregister/Wege-zum-Register/index.php> (1. srpnja 2011.).

²⁷ Gesetz über elektronische Handelsregister und Genossenschaftsregister sowie des Unternehmensregister v 10. 11. 2006 (BGBl I S. 2553), u nastavku: EHUG.

²⁸ Handelsgesetzbuch idF v 1. 3. 2011 (BGBl I S. 288), u nastavku: HGB.

se odnose na prijavu i javno ovjereni prijepisi također se podnose u elektroničkom obliku. Velike promjene u dotadašnjem tijeku postupanja notara u trgovačkim registarskim stvarima izazvane uvođenjem isključivo elektroničkog trgovačkog registra pokazale su se, unatoč određenim početnim poteškoćama, potpuno neproblematičnima.²⁹

Savezna notarska komora planirala je da od 1. siječnja 2012. uspostavi Središnji registar oporuka³⁰, a u planu je i uspostava Elektroničkog arhiva za isprave.³¹

2.2. Austrija

Austrija je jedna od europskih zemalja koja se u primjeni elektroničke komunikacije nalazi u samom vrhu. Ostvareni su izvrsni rezultati u vidu personalnih, financijskih i kvalitativnih probitaka.³² Razvoj elektroničkog pravnog prometa počeo je vrlo rano – ako se izuzme reforma građanskog procesnog prava radi pojednostavnjenja platnog naloga s kraja 1980. godine, podnošenje zahtjeva građana u elektroničkom obliku sudovima počelo je 1989. Elektronička komunikacija građana i ostalih sudionika sa sudovima nije se odvijala internetom, već u okviru zatvorene podatkovne i komunikacijske mreže, tzv. intraneta.³³

S obzirom na to da se isprave i prilozi koji su se podnosili uz zahtjev za pokretanje postupka sudovima nisu mogli slati elektroničkim putem, trebalo je, u svrhu poticanja daljnjeg razvoja elektroničkog pravnog prometa, provesti određene zakonske izmjene. Ostvarenje tih ciljeva namjeravalo se postići velikom Novelom NO-a još 2002., međutim do realizacije je došlo tek 30. prosinca 2005. donošenjem Zakona o izmjenama profesionalnih prava notara, odvjet-

²⁹ Gassen, Wegerhoff, *op. cit.* u bilj. 16, str. 6 – 7.

³⁰ Njem. *Zentrale Testamentsregister*.

³¹ Njem. *Elektronisches Urundenarchiv*. Vidi opširnije u: Mödl, Robert, *Elektronische Archivierung notarieller Urkunden*, http://www.rg-koeln.gi-ev.de/uploads/media/20110413_Moedl.pdf (1. srpnja 2011.).

³² Godine 2009. Austrija je zbog smanjenja troškova slanja uštedjela 4,4 milijuna eura (uz tendenciju daljnjeg smanjenja); IT-Anwendungen in der österreichischen Justiz, Justiz, Bundesministerium für Finanzen und Bundesrechenzentrum, Stand: März 2010, str. 4, www.justiz.gv.at (1. srpnja 2011.).

³³ Intranet je privatna računalna mreža neke organizacije koja koristi internetske protokole, mrežnu povezanost i mogućnosti javnog telekomunikacijskog sustava kako bi omogućila svojim zaposlenicima sigurnu razmjenu informacija i obavljanje nekih radnji vezanih za organizaciju, <http://hr.wikipedia.org/wiki/Intranet> (2. srpnja 2011.).

nika i građanskih tehničara.^{34, 35} Svrha BRÄG-a 2006 bila je izjednačiti sigurnu elektroničku signaturu (*sichere elektronische Signatur*) s vlastoručnim potpisom u poslovanju i prometu. Tim zakonom omogućeno je notarima, odvjetnicima i građanskim tehničarima izdavati isprave u elektroničkom obliku s pomoću elektroničkog profesionalnog potpisa (*Berufssignatur*), ali i s pomoću potpisa za sastavljanje isprava (*Beurkundungssignatur*) notarima i građanskim tehničarima. Usporedno s tim komorama je omogućeno osnivanje elektroničkih arhiva isprava koji su trebali osigurati čuvanje sadržaja podataka izvorno elektroničkih ili papirnatih isprava i time olakšati pravni promet.³⁶ Od 1. siječnja 2007. u slučajevima u kojima se podnio zahtjev za izdavanje izvotka iz zemljišne knjige ili trgovačkog registra pravosudna tijela potvrđivala su elektroničkim potpisom da je sadržaj izvotka istovjetan s podacima pohranjenim u bazi podataka. Od 1. siječnja 2010. sudske se elektroničke ovjere provode uz primjenu pravosudne signature (*Justizsignatur*). Od 1. siječnja 2009. građanima je na raspolaganju web-formular koji se primjenjuje uz autentifikaciju koja se provodi karticom građana (*Bürgerkarte*).

Komparativna usporedba pokazuje da su neki registri u Austriji uspostavljeni vrlo rano. Tako se registar oporuka u pojedinim austrijskim pokrajinama počeo voditi još davne 1971. godine, da bi se već 1972. u taj projekt uključile sve pokrajinske notarske komore. Od 1996. vođenje Austrijskog središnjeg registra za oporuke³⁷ pripalo je tvrtki ÖGIZIN GmbH kao društvu za pružanje usluga austrijskih notara. Nakon što je 2000./2001. došlo do izmjena hardvera i softvera i primjene nove tehnologije, svim austrijskim notarima omogućena je sigurna i pouzdana povezanost sa Središnjim registrom oporuka i korištenje *on-line* uvida. Od 2004. odvjetnicima je omogućena veza s registrom zbog *on-line* upisa.³⁸

³⁴ Njem. *Ziviltechniker*. Oni su od strane države ovlaštene i prisegnute građanski tehničari, fizičke osobe inženjerskog ili prirodnoznanstvenog područja koje slobodnu profesiju obavljaju na temelju ovlasti koju dodjeljuje Savezno ministarstvo za gospodarstvo i rad. Dijele se u dvije skupine – arhitekta i inženjerske konzultante (§ 1. Zakona o građanskom tehničaru, Bundesgesetz über Ziviltechniker, Ziviltechniker-gesetz 1993, BGBl 156/1994, u nastavku: ZTG).

³⁵ Berufsrechts-Änderungsgesetz für Notare, Rechtsanwälte und Ziviltechniker 2006 (BGBl 164/2005), u nastavku: BRÄG 2006.

³⁶ Wagner, Kurt; Knechtel, Gerhard, *Notariatsordnung, Kommentar*, Manz, Wien, 2006., str. III.

³⁷ Njem. *Österreichische Zentrale Testamentsregister*.

³⁸ http://www.notar.at/notar/de/home/presse/presseaussendungen/das_sterreichische_zentrale_testamentsregister/. (2. srpnja 2011.).

Od 1. srpnja 2007. na raspolaganju je i registar skrbništva pod nazivom Austrijski središnji upisnik zastupanja.³⁹ Uvođenju tog registra prethodila je Izmjena zakona o pravu zakonskog zastupanja⁴⁰, kojom su izmijenjene odredbe Općeg građanskog zakonika⁴¹ o zastupanju (§§ 284.f-h). Svrha tog registra jest da građani koji su notarima ili odvjetniku dali skrbničku punomoć mogu registrirati isprave koje se odnose na raspoložbe u vezi sa skrbnikom (*Sachwalterverfügungen*) ili prigovore protiv ovlasti koje se tiču zastupanja (*Vertretungsbefugnis*) bliskih srodnika. Pritom se ovlast za zastupanje bliskog srodnika i skrbnička punomoć mogu registrirati samo kod notara. Smatra se da: "Kroz pravno i tehničko znanje notarima stoji na raspolaganju instrument za djelotvorno samoodređenje građana. Uz očuvanje stroge pravne sigurnosti ovlaštene osobe mogu odgovarajuće podatke pribaviti *on-line*. Time se štedi vrijeme i smanjuju troškovi, a konačno i rasterećuju sudovi."⁴²

Od 2000. u Austriji se sve elektroničke isprave pohranjuju u elektronički arhiv isprava. Sa cyberDOC-om, prvim arhivom elektroničkih isprava Europe, za notare je ostvarena platforma za e-vladu u Austriji. Početkom 2006. notari su kao prva samostalna profesija ostvarili elektronički promet ispravama s trgovačkim registrima i zemljišnim knjigama. Obveznim korištenjem WebERV-a⁴³ za notare i odvjetnike od 1. srpnja. 2007. (prema § 89.c st. 5. Zakona o ustrojstvu sudova⁴⁴) do kraja 2008. provedeno je više od 51.000 upisa u trgovački registar. Prosljeđivanjem više od 177.000 isprava koje se nisu podnosile u papirnatom obliku uštedjelo se ne samo 42 tone papira godišnje već se i elektroničkim arhiviranjem po ispravi uštedio 1 euro za troškove osoblja, papira, slanja i arhiviranja.^{45, 46}

³⁹ Njem. *Österreichisches Zentrale Vertretungsverzeichnis*, u nastavku: ÖZVV.

⁴⁰ *Sachwalterrechts-Änderungsgesetz 2006* (BGBl 92/2006), u nastavku: SWRÄG 2006.

⁴¹ *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch* (JGS 946/1811), u nastavku: ABGB.

⁴² http://www.notar.at/notar/de/home/presse/presseaussendungen/sterreichisches_zentrales_vertretungsverzeichnis/. (2. srpnja 2011.).

⁴³ WebERV je elektronička usluga Saveznog ministarstva za pravosuđe. Riječ je o mogućnosti razmjene podataka sa sudovima i državnim odvjetništvom. Prednost ima sustav za prijenos tužbi, prijedloga za ovrhu i prijedloga za upis u trgovački registar, ali dopušten je i prijenos ostalih podnesaka sudovima; <http://www.bka.gv.at/site/6351/default.aspx> (1. srpnja 2011.).

⁴⁴ *Gerichtsorganisationsgesetz* (RGG 217/1896), u nastavku: GOG.

⁴⁵ *Ein Jahr elektronischer Rechtsverkehr mit Firmenbuch und Grundbuch aus Sicht der österreichischen Notare – Eine Zwischenbilanz*, http://www.notar.at/de/home/presse/presseaussendungen/ein_jahr_elektronischer_rechtsverkehr/ (2. srpnja 2011.).

⁴⁶ Prema podacima iz 2009. bilo je ukupno 822.425 zahtjeva za izdavanje isprava, pri čemu se 469.414 zahtjeva za izdavanje isprave odnosilo se na zbirku isprava trgo-

2.3. Hrvatska

Iako su u Hrvatskoj osnovni pravni temelji elektroničke komunikacije postavljeni donošenjem ZEP-a⁴⁷ i Zakona o elektroničkoj ispravi⁴⁸, uloga hrvatskih javnih bilježnika u razvoju elektroničkog pravnog prometa imala je određenih specifičnosti u odnosu na komparativne sustave. Tako je Hrvatski upisnik oporuka, ako ga usporedimo s Njemačkom, u kojoj središnji registar oporuka još nije uspostavljen⁴⁹, osnovan relativno rano, već 2003., kada su hrvatski javni bilježnici učinili prvi veliki korak u promociji prednosti i mogućnosti vođenja elektroničkog registra. HUO vodi Hrvatska javnobilježnička komora u svojem sjedištu u Zagrebu (čl. 1. st. 2. PHUO-a). Svrha HUO-a jest evidencija privatnih i javnih oporuka te davanje obavijesti za potrebe ostavinskog postupka na osnovi upita čuva li se i kod koga je oporuka pohranjena. U HUO-u evidentira se činjenica da je oporuka sastavljena, pohranjena i proglašena (čl. 2. PHUO-a). Navedena pravila upućuju na zaključak da HUO nema funkciju središnjeg mjesta u kojem se pohranjuju sve privatne i javne oporuke, niti da se one čuvaju ili mogu čuvati u elektroničkom obliku, već da je njegova funkcija isključivo evidencijskog karaktera, čime se ovlaštenim osobama treba omogućiti pravodobno pribavljanje odgovarajućih podataka.⁵⁰

Uloga javnih bilježnika u sustavu EOP-zemljišne knjige⁵¹ ovisit će o odluci

vačkog registra, a 353.011 zahtjeva na zbirku isprava zemljišne knjige. Udio elektronički poslanih isprava bio je 65 %. U elektronički arhiv pohranjeno je 1,6 milijuna isprava iz domene trgovačkog registra, odnosno 3,7 milijuna isprava iz domene zemljišnih knjiga; *op. cit.* u bilj. 27, str. 9.

⁴⁷ Vidi bilj. 19.

⁴⁸ Zakon o elektroničkoj ispravi (Narodne novine, br. 150/2005), u nastavku: ZEI.

⁴⁹ Vidi *ad* 2.1.

⁵⁰ Podatke o oporuci koja se evidentira u HUO-u dostavljaju: javni bilježnici, odvjetnici, općinski sudovi, diplomatsko-konzularna predstavništva i osobe koje su napravile oporuku (čl. 3. st. 1. PHUO-a). Podatke o evidentiranima oporukama u HUO-u osim oporučitelja može tražiti i osoba koju je oporučitelj za to posebno ovlastio, a nakon oporučiteljeve smrti podatke evidentirane u HUO-u mogu tražiti i osobe i tijela iz st. 1. ovoga članka (čl. 3. st. 2. PHUO-a).

⁵¹ Prema čl. 163. st. 1. Zakona o zemljišnim knjigama (Narodne novine, br. 91/1996, 68/1998, 137/1999, 114/2001, 100/2004, 107/2007, 152/2008, 126/2010), u nastavku: ZZK, EOP-zemljišna knjiga jest evidencija vođena elektroničkom obradom podataka o pravnom stanju nekretnina mjerodavnom za pravni promet, a sastoji se od katastarskih podataka o obliku, površini i izgrađenosti zemljišta te podataka zemljišne knjige suda o pravnom stanju zemljišta pohranjenih u bazu zemljišnih podataka (BZP). Baza zemljišnih podataka (BZP) i podaci baze digitalnih katastar-

ministra pravosuđa, koji može odrediti da su javni bilježnici dužni u svojem uredu osigurati tehničke pretpostavke i održavati tehničke uređaje za uvid u BZP (čl. 171. st. 1. ZZK-a). Ministar pravosuđa može i drugim osobama na njihov zahtjev⁵² ili na zahtjev ovlaštene osobe⁵³ dopustiti da u svojem uredu ili prostorijama drže tehničke uređaje za uvid u BZP. Ovakvo određenje diskriminira javne bilježnike u odnosu na druge profesije jer će oni biti dužni osigurati tehničke pretpostavke i održavati tehničke uređaje, za razliku od drugih (ne) pravnih profesija koje će uvid u BZP moći ostvarivati ako to budu htjele, pod uvjetom da su osigurale odgovarajuću opremu (tehničke uređaje) za uvid u BZP. Međutim, ovom odredbom izražava se i stav da zakonsko rješenje kojim se uređuje uloga javnih bilježnika u vezi s uvidom u BZP treba biti jedinstveno za sve javne bilježnike. Osim toga, njome se proširuje djelokrug javnobilježničkih ovlasti. Kako bi svi javni bilježnici mogli sudjelovati u tom sustavu, moraju imati za to odgovarajuću opremu.

Trenutačno je stanje takvo da je javnim bilježnicima, kao i svim drugim osobama, neslužbena kopija podataka dostupna na stranici www.pravosudje.hr, ali da oni, poput drugih osoba, ne mogu izdavati "izvadak" iz te baze potvrđujući ispis svojim pečatom ili sl., odnosno ne mogu izdavati ovjerene izvratke koji bi imali dokaznu snagu javnih isprava. Razlozi tome su da je riječ o "eksperimentalnoj" bazi koja ima "informativnu" i "korektivnu" ulogu.⁵⁴

Čini se da ZZK u nekim odredbama sadržava određene nepreciznosti, koje mogu biti namjerne kako bi se ostavilo dovoljno fleksibilnog prostora za tumačenje ili sasvim slučajne. Tako se primjerice u čl. 171. st. 2. ZZK-a, određujući ulogu odvjetnika koji bi trebao omogućiti uvid u BZP, propisuje da će odluka o tome hoće li dopustiti sudjelovanje pojedinog odvjetnika na njegov

skih planova povezat će se u Zajednički informacijski sustav (u nastavku: ZIS) (čl. 163.a st. 1. ZZK-a).

⁵² Ministar pravosuđa dopustit će rješenjem, na zahtjev odvjetnika, da u svojem uredu drži i tehničke uređaje za uvid u BZP, vodeći računa o tehničkim mogućnostima (čl. 171. st. 2. ZZK-a). Međutim, ministar pravosuđa dopustit će, vodeći računa o tehničkim mogućnostima, rješenjem na njihov zahtjev i drugim fizičkim i pravnim osobama da u svojim prostorijama imaju tehničke uređaje za uvid u BZP, ako se potrebe za uvidom u EOP-zemljišnu knjigu ne može inače prikladno zadovoljiti (čl. 172. ZZK-a).

⁵³ Ministar pravosuđa dopustit će rješenjem, na zahtjev ravnatelja Državne geodetske uprave, osobama ovlaštenim za obavljanje poslova državne izmjere i katastra nekretnine da u svojem uredu drže tehničke uređaje za uvid u BZP, vodeći računa o tehničkim mogućnostima sustava (čl. 171. st. 3. ZZK-a).

⁵⁴ Ernst, Josipović, *op. cit.* u bilj. 5, str. 1144.

zahtjev ovisiti o tehničkim mogućnostima. Nije dan odgovor misli li se pritom na tehničke mogućnosti sustava u cijelosti ili tehničke mogućnosti pojedinog odvjetnika koje mogu ovisiti o njegovoj spremnosti da investira manji ili veći iznos u tehničku opremu ili njegovu povezanost sa sustavom. Nasuprot tome, čl. 171. st. 3. ZZK-a, koji se odnosi na davanje dopuštenja osobama ovlaštenim za obavljanje poslova državne izmjere i katastra nekretnina, propisuje da će dopuštenje ministra pravosuđa ovisiti o tehničkim uređajima za uvid u BZP koje te osobe drže u svojem uredu i o tehničkim mogućnostima sustava. Nije potpuno jasno ni što znači da se potreba za uvidom ne može prikladno zadovoljiti prema čl. 172. ZZK-a. Tko će određivati granicu prikladnog zadovoljenja i na koji način će se ona utvrđivati?

U ocjeni stanja prema Prijedlogu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zemljišnim knjigama od studenog 2012.⁵⁵ upućuje se na nužnost novog pristupa pravnom okviru zemljišnoknjižnog sustava utemeljenog na novim informatičkim tehnologijama s ciljem stvaranje moderne i transparentne baze zemljišnoknjižnog registra. Smatra se da informatička implementacija novog digitalnog registra omogućava i znatnu racionalizaciju troškova državnog proračuna. U skladu s tim Prijedlogom ZID ZZK stvoren je opći okvir za primjenu novih tehnologija u zemljišnoknjižnom postupku – zemljišne knjige bi se trebale voditi u elektroničkom obliku (čl. 2.), u svakom sudu prvog stupnja vodio bi se poseban elektronički dnevnik zemljišnoknjižnih podnesaka (e-pisarnica) (čl. 1. st. 4.), a upis u zemljišnu knjigu dopustio bi se i na temelju elektroničke isprave, ako bi ispunjavale Prijedlogom propisane uvjete (čl. 4. st. 4.).⁵⁶ Elektronička isprava potpisana naprednim elektroničkim potpisom podnositelja prijedloga za upis elektroničkim putem smatrala bi se ispravom koja nema očitih nedostataka koji dovode u sumnju njezinu vjerodostojnost (čl. 4. st. 5. Prijedloga ZID ZZK).

⁵⁵ Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zemljišnim knjigama, <http://www.mprh.hr/fgs.axd?id=3447> (12. veljače 2013); u nastavku: Prijedlog ZID ZZK.

⁵⁶ Prijedlogom ZID ZZK propisani uvjeti određeni su u čl. 4. st. 1. i 2. Upisi u zemljišnu knjigu dopustili bi se na temelju isprava koje nemaju očitih nedostataka koji dovode u sumnju njihovu vjerodostojnost. Ako bi se isprave sastojale od više listova, oni bi morali biti tako spojeni da se ne bi mogao umetnuti ni jedan list (čl. 4. st. 1. Prijedloga ZID ZZK). U ispravama na temelju kojih bi se zahtijevao upis, osobe protiv kojih i u čiju bi se korist upis zahtijevao, neovisno o tome kada su sastavljene, morale bi biti navedene tako da ne postoji opasnost da ih se zamijeni s drugima, a morali bi biti navedeni i mjesto, dan, mjesec i godina sastavljanja isprave (čl. 4. st. 2. Prijedloga ZID ZZK).

Prijedlog za upis podnosio bi se u pisanom obliku neposredno ili poštom, kao i elektroničkim putem uz napredni elektronički potpis, s time da bi zemljišnoknjižni sud bio dužan zaprimiti svaki prijedlog bez obzira na to je li prikladan da se po njemu provede upis. Prijedlog elektroničkim putem, kao punomoćnik stranke, mogao bi podnijeti javni bilježnik ili odvjetnik uz napredni elektronički potpis i na način propisan podzakonskim aktom (čl. 9. Prijedloga ZID ZZK). U obrazloženju čl. 9. Prijedloga ZID ZZK navodi se da uz stranku i punomoćnici stranaka prijave za upis mogu podnositi u elektroničkom obliku, s intencijom da elektronički pristup sudu postane dominantni oblik komunikacije sa zemljišnoknjižnim sudom, jer su za to stvoreni svi preduvjeti uvođenjem elektroničke zemljišne knjige.

Prema čl. 37. Prijedloga ZID ZZK, kojim se mijenja čl. 171. važećeg ZZK-a, za podnošenje prijedloga za upis zemljišnoknjižnom sudu u obliku elektroničke prijave od strane javnog bilježnika, odvjetnika ili pravne osobe s javnim ovlastima trebale bi biti ispunjene određene pretpostavke. Osim toga što bi prijedlog morao biti potpisan naprednim elektroničkim potpisom i što bi se prijavi prilagali elektronički prilozi koji su navedeni u prijedlogu (čl. 171. st. 1.), mogao bi se podnijeti tek nakon što bi se utvrdilo da ovlaštene osobe (javni bilježnik, odvjetnik, pravna osoba s javnim ovlastima) ispunjavaju tehničke uvjete za elektronički pristup sudu i nakon što bi to odobrio ministar nadležan za poslove pravosuđa (čl. 171. st. 2.). O ispunjenosti tehničkih uvjeta za elektronički pristup sudu i odobrenju ministar nadležan za poslove pravosuđa trebao bi donijeti rješenje (čl. 171. st. 4.). Propisano je i da bi javni bilježnik, odvjetnik ili pravna osoba s javnim ovlastima bili dužni omogućiti u svojim uredima javni pristup i uvid u zemljišnu knjigu te da bi za to trebali imati pravo na naknadu čija visina ne bi smjela premašiti iznos sudske pristojbe (čl. 171. st. 5.), kao i to da bi te osobe jamčile da su priložene elektroničke isprave istovjetne onima u papirnatom obliku. Prema čl. 38. Prijedloga ZID ZZK, kojim bi se važećem ZZK-u trebao dodati novi čl. 173.a, tehnički i drugi uvjeti koji nisu propisani ovim Zakonom, kao i troškovi odnosno naknade za elektroničku uslugu, trebali bi se urediti odgovarajućim podzakonskim aktom, koji bi trebao donijeti ministar nadležan za poslove pravosuđa kada se budu stvorili potrebni tehnički preduvjeti.

Zaključno, Prijedlogom ZID ZZK namjeravaju se znatno proširiti ovlasti javnih bilježnika u elektroničkom pravnom prometu u zemljišnoknjižnim postupcima. Javni bilježnik bi, uz ispunjenje Prijedlogom propisanih pretpostavki, prijedlog za upis u zemljišnoknjižni registar mogao podnijeti u obliku

elektroničke prijave i priložiti isprave koje bi se uz prijavu prilagale u elektroničkom obliku. Osim toga, bio bi dužan omogućiti u svojim uredima digitalni uvid u zemljišnoknjižne registre, odnosno pribavljati zemljišnoknjižne izvratke, uz ispunjenje tehničkih preduvjeta koji ne bi ugrožavali sigurnost zemljišnoknjižnog registra, ali i zaštitu određenih osobnih podataka.⁵⁷

Za razvoj elektroničkog pravnog prometa u Hrvatskoj posebno je važan projekt e-tvrtka⁵⁸ i HITRO.HR⁵⁹, u kojem središnju ulogu imaju javni bilježnici. Naime, sve je počelo 29. listopada 2007., kada je prvi put u povijesti hrvatskog pravnog sustava elektronički potpis javnog bilježnika na *on-line* prijavi za upis u sudski registar zamijenio potpis i pečat javnog bilježnika na papiru. Naime, Trgovačkom sudu u Varaždinu bile su upućene prve prijave za upis osnivanja društva s ograničenom odgovornošću putem interneta koje je predstavila informatička struktura FINA-e, odnosno sustav HITRO.HR. Bio je to pilot projekt koji je provelo Ministarstvo pravosuđa u suradnji s FINA-om i koji je obuhvatio sve javne bilježnike s područja nadležnosti tog suda (Međimurska i Varaždinska županija). Projekt je trebao trajati šest mjeseci i bio je ograničen samo na osnivanje društva s ograničenom odgovornošću, ako se temeljni kapital uplaćuje u novcu. Javni bilježnici pribavili su odgovarajuću opremu – skenere i pripadajući softver. Na elektronički potpis koji su javni bilježnici primili u okviru projekta e-zemljišne knjige bilo je nadograđeno “ovlaštenje za potpis prijave za upis u sudski registar”.⁶⁰ Trenutačno *on-line* osnivanje društva s ograničenom odgovornošću čini jedinstveni sustav koji pokriva područje cijele Hrvatske, vrlo dobro je prihvaćen i pri pojedinim trgovačkim sudovima ostvaruje izvrsne rezultate.⁶¹

⁵⁷ Obrazloženje uz čl. 37., str. 45 – 46.

⁵⁸ E-tvrtka je nova usluga HITRO.HR-a, koja omogućava *on-line* osnivanje društva s ograničenom odgovornošću s temeljnim kapitalom u novcu iz bilo kojeg javnobilježničkog ili HITRO.HR ureda u Republici Hrvatskoj na bilo koji od trgovačkih sudova; <http://www.hitro.hr/Default.aspx?sec=72> (3. srpnja 2011.).

⁵⁹ HITRO.HR je servis Vlade Republike Hrvatske za ubranu komunikaciju građana i poslovnih subjekata s državnom upravom; <http://www.hitro.hr/Default.aspx>. (3. srpnja 2011.).

⁶⁰ Javni bilježnik, br. 26, 2007., str. 6 – 7.

⁶¹ Tako je prema statističkim podacima u 2009. udio elektroničke prijave u odnosu na prijavu u papirnatom obliku na pojedinim trgovačkim sudovima (TS) za TS u Bjelovaru bio 28,33 %, TS u Dubrovniku 49,30 %, TS u Karlovcu 31,53 %, TS u Osijeku 42,89 %, TS u Pazinu 60,53 %, TS u Rijeci 13,50 %, TS u Sisku 20,00 %, TS u Splitu 48,46 %, TS u Šibeniku 3,75 %, TS u Varaždinu 80,59 %, TS u Zadru 57,31 %, TS u Zagrebu 16,55 %; <http://www.e-hrvatska.hr/hr/content/download/808/9015/.../1/.../03-eTvrтка.pdf> (3. srpnja 2011.).

Nakon stupanja na snagu OZ 2012 uspostavljen je registar zadužnica kao elektronička baza podataka koja sadržava podatke o osobi koja je izdala zadužnicu ili bjanko zadužnicu, vrsti zadužnice, u čiju je korist izdana ako je riječ o zadužnici, je li preuzeto jamstvo za obvezu iz zadužnice ili bjanko zadužnice i tko ga je preuzeo, koji je iznos tražbine za koju je izdana, odnosno koji se najviši iznos na nju može upisati, te podatke o javnom bilježniku koji je ispravu potvrdio, datumu i poslovnom broju potvrde. Registar vodi Hrvatska javnobilježnička komora (čl. 1. st. 2. i 3. Pravilnika o registru zadužnica i bjanko zadužnica⁶²). U obrazloženju Nacrta prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona s konačnim prijedlogom zakona od svibnja 2012. navodi se da je svrha osnivanja registra sprečavanje eventualnih zlouporaba zadužnica i bjanko zadužnica. Javni bilježnik koji potvrdi zadužnicu ili bjanko zadužnicu dužan je podatke koji se upisuju u registar, sukladno čl. 216. st. 1. OZ 2012 i čl. 1. st. 2. Pravilnika, odmah elektroničkim putem priopćiti službi registra. Podaci o registru povjerljivi su i njima se može koristiti samo Financijska agencija⁶³ radi provjere istinitosti zadužnica kad se na temelju njih traži naplata tražbina koje su u njima utvrđene. Podaci iz registra dostavit će se na zahtjev sudu ili drugom nadležnom tijelu u vezi s postupkom koji se pred njim vodi (čl. 216. st. 4. OZ 2012). Ako je zadužnica ili bjanko zadužnica ovjerena i potvrđena prije stupanja na snagu ovoga Zakona, vjerovnik je dužan prije njezina podnošenja na naplatu zatražiti od javnog bilježnika upis zadužnice ili bjanko zadužnice u registar zadužnica (čl. 216. st. 6. OZ 2012). Ako Agencija zaprimi zadužnicu ili bjanko zadužnicu koja nije upisana u registar zadužnica ili se podaci iz dostavljene zadužnice odnosno bjanko zadužnice ne podudaraju s podacima iz registra, Agencija je neće upisati u Očevidnik neizvršenih osnova za plaćanje niti je izvršiti, sukladno odredbama Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima⁶⁴ (čl. 216. st. 8. OZ 2012).

Upis zadužnica i bjanko zadužnica u Hrvatski registar zadužnica javni bilježnik može izvršiti na dva načina: 1. upis direktno na mrežnom sučelju ("ručni upis") i 2. upis preko atestiranog programa u javnobilježničkom uredu ("automatski upis"). "Automatski upis" izvršava se putem atestiranog progra-

⁶² Pravilnik o registru zadužnica i bjanko zadužnica (Narodne novine, br. 115/2012), u nastavku: Pravilnik.

⁶³ Financijska agencija (u nastavku: Agencija) označava pravnu osobu koja provodi ovrhu prema odredbama zakona kojim se uređuje provedba ovrhe na novčanim sredstvima (čl. 2. t. 14. OZ 2012).

⁶⁴ Zakon o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima (Narodne novine, br. 91/2010, 112/2012), u nastavku: ZPONS.

ma Notaio u trenutku solemnizacije zadužnice. Program Notaio omogućava i retroaktivni upis u Hrvatski registar zadužnica koje se nalaze u elektroničkom upisniku javnog bilježnika.⁶⁵

Trenutačno se u Hrvatskoj poduzimaju određene radnje u pravcu osnivanja jedinstvenog registra rješenja o ovrsi na temelju vjerodostojne isprave, sa sličnim ciljem kakav ima i registar zadužnica – sprečavanje mogućih zlouporaba rješenja o ovrsi na temelju vjerodostojne isprave.

Osnivanje jedinstvenog elektroničkog registra zadužnica pri Hrvatskoj javnobilježničkoj komori, kao i mogućnost javnih bilježnika da prijavu za upis osnivanja društva s ograničenom odgovornošću podnesu u elektroničkom obliku, izazvali su potrebu odgovarajućih izmjena u aktima kojima se uređuje javnobilježničko poslovanje, tj. donošenja Pravilnika o dopuni Pravilnika o javnobilježničkim uredima⁶⁶ i Zakona o izmjenama i dopunama Javnobilježničkog poslovnika.⁶⁷ Tako prema čl. 2. Pravilnika o dopuni Pravilnika o javnobilježničkim uredima, kojim se čl. 7. dodaje novi st. 4., svaki javnobilježnički ured obvezan je za elektroničko vođenje upisnika koristiti informacijski sustav (ili računalni sustav) prihvaćen i odobren od Hrvatske javnobilježničke komore. Prema važećem Javnobilježničkom poslovniku⁶⁸ javni bilježnik obvezan je koristiti se računalnim programom prihvaćenim i odobrenim od Hrvatske javnobilježničke komore (čl. 5. st. 1.), dužan je voditi upisnike, imenike i druge knjige, kartoteke, elektroničke i druge evidencije propisane Zakonom o javnom bilježništvu, Poslovnikom i drugim propisima (čl. 5. st. 2. JBP-a). Za određene upisnike, imenike i knjige propisana je dužnost javnog bilježnika da ih vodi isključivo u elektroničkom obliku (čl. 6. st. 1. JBP-a).⁶⁹

⁶⁵ http://www.notaiportal.su/Portals/0/Dokumenti/HRZ_Upute_dio_2.pdf. (8. veljače 2013.).

⁶⁶ Pravilnik o dopuni Pravilnika o javnobilježničkim uredima (Narodne novine, br. 115/2012).

⁶⁷ Zakon o izmjenama i dopunama Javnobilježničkog poslovnika (Narodne novine, br. 115/2012), u nastavku: ZID JBP.

⁶⁸ Javnobilježnički poslovnik (Narodne novine, br. 38/1994, 82/1994, 37/1996, 151/2005, 115/2012), u nastavku: JBP.

⁶⁹ Javni bilježnik isključivo u elektroničkom obliku vodi: 1) opći poslovni upisnik (repertorium), 2) upisnik o ovjerama i potvrdama, 3) upisnik (registar) o potvrdama, upisnik (registar) o protestima, 4) upisnik za ovrhu, 5) upisnike povjerenih poslova, 6) imenik predanih raspoložbi u slučaju smrti, 7) depozitnu knjigu, 8) zajednički abecedni imenik.

3. NEKI KOMPARATIVNI MODELI ELEKTRONIČKE OVJERE KOJU PROVODE JAVNI BILJEŽNICI

3.1. Njemačka

Mogućnost izrade notarske isprave u elektroničkom obliku u Njemačkoj je uređena s nekoliko pravnih akata, na temelju kojih se vremenski i sadržajno promatrano postupno izgrađivao postojeći sustav. Prvi u nizu tih akata bio je Zakon o pojednostavnjenju i ubrzanju registarskopравnih i drugih postupaka⁷⁰, čiji je cilj bio omogućiti vođenje sudskog registra, zemljišnih knjiga i drugih registara u elektroničkom obliku. Nakon toga uslijedio je čitav niz akata koji su uređivali elektronički potpis – Smjernica o elektroničkom potpisu⁷¹, Zakon o elektroničkom potpisu⁷² i Uredba o elektroničkom potpisu⁷³, kojima je zajednička svrha bila osigurati pouzdan i siguran sustav elektroničke komunikacije. S obzirom na to da dSigG-om nije bilo uređeno pitanje kada elektronički potpis materijalnopravno i procesnopravno može zamijeniti vlastoručni potpis, Zakonom o usklađivanju s propisima forme⁷⁴ određeno je da elektronička forma, prema § 126. st. 3. BGB-a, pismenu formu može zamijeniti uvijek, osim ako zakonom izrijekom nije propisano drukčije. Konačno, Zakon o komunikaciji u pravosuđu⁷⁵ osigurao je pravni temelj za elektroničku komunikaciju u notarijatu omogućivši izradu notarskih isprava u elektroničkom obliku.⁷⁶

⁷⁰ Gesetz zur Vereinfachung und Beschleunigung registerrechtlicher und anderer Verfahren – Registerverfahrensbeschleunigungsgesetz v 20. 12. 1993 (BGBl I S. 2182), u nastavku: RegVVG.

⁷¹ Richtlinie 1999/93/EG der Europäischen Parlaments und Rates v 13. 12. 1999 über gemeinschaftliche Rahmenbedingungen für elektronische Signaturen, ABI L 013 v 19. 1. 2000, S. 12.

⁷² Signaturgesetz v 16. 5. 2001 (BGBl I S. 876) zuletzt geändert durch Art. 4. des Gesetzes v 17. 7. 2009 (BGBl I S. 2091), u nastavku: dSigG.

⁷³ Verordnung zur elektronischen Signatur v 16. 11. 2001 (BGBl I S. 3074), u nastavku: SigV.

⁷⁴ Formvorschriftenanpassungsgesetz v 13. 7. 2001 (BGBl I S. 1542), u nastavku: FormanpassungsG.

⁷⁵ Justizkommunikationsgesetz v 22. 3. 2005 (BGBl I 2005, 837), u nastavku: JKomG.

⁷⁶ Opširnije u: Gassen, Wegerhoff, *op. cit.* u bilj. 16, str. 8 – 17.

3.1.1. Jednostavna elektronička potvrda

Pravni temelji za izradu elektroničkih notarskih isprava određeni su §§ 39.a i 42. st. 4. BeurkG-a⁷⁷ te §15. st. 3. Saveznog zakonika o notarima.^{78, 79}

Prema § 39.a BeurkG-a, kojim se uređuju jednostavne elektroničke potvrde (*einfache elektronische Zeugnisse*), ovjere i ostale potvrde u smislu § 39 BeurkG-a⁸⁰ mogu se izdati u elektroničkom obliku. Potvrda izrađena na taj način mora se potpisati kvalificiranim elektroničkim potpisom prema Zakonu o elektroničkom potpisu (dSigG-u). Elektronički potpis mora se temeljiti na certifikatu koji se trajno može provjeravati. Certifikat mora biti povezan s potvrdom o svojstvu notara koju izdaje nadležno mjesto. Potvrda treba sadržavati mjesto i datum izdavanja.

§ 39 BeurkG-a propisuje da su jednostavne potvrde ovjere potpisa ili rukoznaka ili potpisa tvrtke ili potpisa punim imenom, zatim potvrde o vremenu kada je isprava predočena, potvrde o upisu u javni registar, ovjere prijepisa, tiskanih i kopiranih i sličnih prijepisa i ostale jednostavne potvrde. Zakonska formulacija upućuje nas na zaključak da popis jednostavnih potvrda u zakonu nije taksativno određen, što znači da bi se prema § 39.a BeurkG-a u elektroničkom obliku mogle izrađivati i druge jednostavne potvrde. Iako se ovakvim nomotehničkim rješenjem postiže određen stupanj fleksibilnosti u postupanju uzrokovan nemogućnošću da se u zakonskoj odredbi navedu sve vrste jednostavnih potvrda, u postupanju sudova mogu nastati dvojbe pripadaju li određene potvrde jednostavnim potvdama prema § 39 BeurkG-a te, primjereno tome, na koji se način trebaju sastaviti u elektroničkom obliku.

⁷⁷ Vidi bilj. 3.

⁷⁸ Bundesnotarordnung v 13. 2. 1937 in der im BGBl Teil III, Gliederungsnummer 303-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, zuletzt geändert durch Art. 1 des Gesetzes v 22. 12. 2010 (BGBl I S. 2255), u nastavku: BNotO.

⁷⁹ Navedene odredbe stupile su na snagu 1. travnja. 2005. Unatoč tome što § 15. st. 3. BNotO-a propisuje da će notar moći odbiti izradu elektroničke isprave prema §§ 39a, 42. st. 4. BeurkG-a, ako ne raspolaže nužnim tehničkim uređajima, dužan je najkasnije do 1. travnja. 2006. raspolagati najmanje s jednim uređajem koji omogućava sastavljanje isprave u elektroničkom obliku. Stoga će se odredba § 15. st. 3. BNotO-a primjenjivati od 1. travnja 2006.

⁸⁰ § 39. BeurkG-a uređuje jednostavne potvrde na način da propisuje da je pri ovjeri potpisa ili rukoznaka ili potpisa tvrtke ili potpisa punim imenom, utvrđivanja vremena u kojem je podnesena privatna isprava, potvrda o upisu u javni registar, ovjere prijepisa, preslika (tiskanih ili kopiranih) i drugih prijepisa i ostalih jednostavnih potvrda dovoljno umjesto potpisa isprave sastaviti potvrdu koja će sadržavati potpis i pečat notara te mjesto i datum izdavanja – bilješku (*Vermerk*).

Naime, prema § 24. st. 3. reč. 2. BNotO-a, do povlačenja prijave za upis u trgovački registar može doći izjavom notara, pod uvjetom da ju je notar potpisao i otisnuo pečat, s tim da ovjera potpisa nije potrebna. Riječ je o slučaju u kojem je notar sam sastavio ispravu (vlastita isprava notara; *notarielle Eigenurkunde*). Dvojbeno je je li elektronički oblik vlastite isprave moguć i hoće li se u trgovačkom registru priznati. Najzastupljenije je shvaćanje da je kvalificirani elektronički potpis zamjena za potpis notara te da je svojstvo notara kao sastavni dio kvalificiranog potpisa zamjena za službeni pečat notara. U skladu s tim, mogla bi vlastita isprava notara izdana u elektroničkom obliku te poslana elektroničkim putem ispunjavati uvjete propisane prema § 12. HGB-a.⁸¹ U odnosu na problem na koji način treba uslijediti povlačenje prijave za upis od strane notara u literaturi se ističe⁸² da za povlačenje prijave za upis u trgovački registar koju namjerava povući notar pojedini suci ili *Rechtspflegeri* zahtijevaju da zahtjev bude u papirnatom obliku i da sadržava potpis i otisnuti pečat notara te da nakon toga bude poslan u elektronički ovjerenom formi, odnosno da zahtjev za povlačenje prijave bude poslan kao poruka neposredno u EGVP-Clientu⁸³ ili kao jednostavni privitak (eng. *attachment*, računalni podatak poslan e-poštom) te kojeg je notar prilikom slanja (jednom!) potpisao kvalificiranim

⁸¹ § 12 HGB-a uređuje prijave za upis i podneske za trgovački registar. (1) Prijave za upis u trgovački registar podnose se elektronički u javno ovjerenom obliku. Isti oblik propisan je za punomoć za prijavu. Pravni slijednici nekog od sudionika moraju, ako je to potrebno, dokazati pravni slijed javnom ispravom. (2) Isprave se podnose u elektroničkom obliku. Ako je potrebno podnijeti izvornik ili jednostavni prijepis ili ako je za ispravu propisan pisani oblik, dovoljno je poslati elektronički zapis; ako je potrebno poslati ispravu koju je sastavio notar ili javno ovjeren prijepis, ispravu treba poslati opremljenu s jednostavnom elektroničkom potvrdom (§ 39.a BeurkG-a).

⁸² Jeep, Wiedemann, u: Deutsches Notarinstitut-Report 23/2009, str. 183 – 184, http://www.dnoti.de/Archive/DNotI_Report/2009/rep232009.pdf (4. srpnja 2011.).

⁸³ EGVP (njem. *Elektronisches Gerichts- und Verwaltungspostfach*) softver je s pomoću kojeg sudovi i sudionici u postupku mogu sigurno i pravnoobvezujuće slati OSCI (eng. *online service computer interface*) poruke. Procesnopravne izjave mogu se u svim njemačkim zemljama slati putem elektroničkih sudskih i upravnih pretnaca. EGVP omogućava slanje zaključanih dokumenata na osnovi sigurnog slanja podataka u području javne uprave razvijenih OSCI standarda. OSCI poruke ne mogu se slati jednostavno putem e-pošte, već je za njihovo slanje potreban poseban program. Tome služi EGVP-Client, koji se po svojoj funkciji može izjednačiti s programom za e-poštu. Njime se poruke mogu slati sudovima (trenutačno osobito prijave za upis u trgovački registar) i od tamo primati (primjerice priopćenje da je izvršen upis); <http://www.elrv.info/de/software/egvp-client/index.php> (4. srpnja 2011.).

elektroničkim potpisom. Time su ispunjeni uvjeti koji se odnose na potpis i pečat notara.

U slučaju u kojem je Nadzemaljski sud Schleswig⁸⁴ odlučivao o elektroničkom obliku ispravka prema § 44.a BeurkG-a⁸⁵ koji je notar poduzeo zbog očite netočnosti, prvostupanjski sud prigovorio je tome da podaci koje sadržava vlastita isprava notara ne sadržavaju potvrdu, odnosno bilješku ovjere (*Beglaubigungsvermerk*). OLG Schleswig usprotivio se tomu stavu. Prema mišljenju toga suda obavijest o ispravku notara treba vrednovati kao vlastitu ispravu notara koja je prema § 24. st. 3. BnotO-a predviđena za povlačenje prijave o upisu i sudska praksa u određenim slučajevima priznaje kao javnu ispravu koja sadržava potpis i pečat notara. U tom slučaju na odgovarajući način treba primijeniti § 126.a BGB-a, s pravnom posljedicom da je u slučaju slanja elektroničkim putem potreban kvalificirani elektronički potpis koji zamjenjuje potpis i pečat notara. Smatra se da u interesu pojednostavnjenja nije potrebno da notar vlastitu ispravu mora sastaviti u papirnatom obliku te nakon toga poslati elektroničkom putem u javno ovjеровljenom obliku. Apfelbaum smatra da odluka OLG-a Schleswig u odnosu na problem elektroničke vlastite isprave pokazuje, da će pored elektronički ovjerenog prijepisa, postojati i daljnji praktično relevantni slučajevi elektroničke notarske isprave koja sadrži bilješku (potvrdu) prema § 39.a BeurkG-a. Pri tom bi se trebalo raditi o izvornoj elektroničkoj ispravi koja ne postoji u papirnatom obliku. Prema mišljenju drugih autora u literaturi je priznata mogućnost izdavanja isprave s bilješkom (potvrdom) isključivo u elektroničkom obliku (Gassen, Wegerhoff, vidi bilj. 16). Zaključno treba konstatirati da se vlastita isprava notara može poslati elektroničkim putem ako je izjava notara potpisana kvalificiranim elektroničkim potpisom. Smatra se da su time zadovoljeni uvjeti forme.⁸⁶

3.1.2. Kvalificirani elektronički potpis

Odstupanje od tradicionalne povezanosti notara s najrasprostranjenijim medijem papirom i potreba za stjecanjem novih spoznaja uzrokovana tehnološkim, a zatim i zakonskim izmjenama suočila je notara s elektroničkom

⁸⁴ Njem. *Oberlandesgericht Schleswig* – OLG Schleswig.

⁸⁵ Očite netočnosti notar može ispraviti i nakon potpisivanja naknadnom napomenom (bilješkom) koju je potpisao (*Nachtragsvermerk*). Napomenu treba napisati na kraju isprave nakon potpisa ili na posebnom listu papira povezanim s ispravom zajedno s datumom ispravka (§ 44.a st. 2. BeurkG).

⁸⁶ Gassen, Wegerhoff, *op. cit.* u bilj. 16, str. 184.

ispravom. “U elektroničkom mediju našao se notar iznenada u šarenom bazaru različitih tehničkih mogućnosti, čije su odlike njemu i njegovom osoblju ponuđene u najjačim bojama, a na raspolaganju mu ne stoje sredstva nužna za informiranu odluku o prednostima ili nedostacima jedne ili druge tehničke mogućnosti.”⁸⁷ Usporedba papirnatog i elektroničkog oblika isprave navodi nas na sljedeće konstatacije:

1. Papir i boja za tiskanje tradicionalne isprave u elektroničkoj varijanti zamjenjuju korisne podatke⁸⁸ isprave koji moraju biti u konkretnom tehničkom formatu, prikladnom ispuniti preduvjete potrebne za sastavljanje isprave i materijalnopravne pretpostavke.

2. Potpis notara (*Unterschrift des Notars*) zamjenjuje kvalificirani elektronički potpis kojim se potpisuje isprava notara prema § 39.a BeurkG-a.

3. Pečatu notara (*Siegel des Notars*) odgovara tzv. “svojstvo notara”, koje je u pravilu sastavni dio certifikata koji notar koristi za elektronički potpis i iz toga razloga je s potpisom u neraskidivoj vezi.

4. Vezica (*Schnur*) koja kod papirnatih isprava služi za povezivanje više stranica bit će u elektroničkom mediju određena tehnikom potpisivanja elektroničkim potpisom i tehničkim metodama s pomoću kojih se različite elektroničke isprave mogu spojiti u jednu ispravu u smislu § 39.a BeurkG-a. Najčešći primjer za to je elektronička isprava zamjenika notara, u kojoj ispravu o njegovu postavljanju za zamjenika treba kao dodatni sadržaj povezati s podacima isprave.⁸⁹

Primjenom elektroničke tehnologije u sastavljanju isprava trebao se riješiti način na koji se može provesti promjena informacijskog medija (*Medienbrüche*) iz papirnato oblika u elektronički, pri čemu se pod tim razumijevao prijenos isprava (notarskog akta ili javne ovjere izjave) ili drugih isprava koje nije sastavio notar u elektronički oblik, zatim prijenos elektroničke isprave u papirnat oblik i, konačno, ovjeru elektroničke isprave putem elektroničke ovjere. Kvalificirani elektronički potpis (*qualifizierte elektronische Signatur*) ekvivalent je vlastoručnom potpisu, što proizlazi iz funkcije kvalificiranog elektroničkog

⁸⁷ Gassen, Dominik, *Die Form der elektronischen Notarurkunde*, Rheinischen Notar-Zeitschrift, br. 4, 2007., str. 142.

⁸⁸ Njem. *Nutzdate*, eng. *Payload*, prema pravilima komunikacijske tehnike podaci su podatkovnog paketa između partnera tijekom njihove komunikacije koji ne sadržavaju informacije o porezu ili protokolu. Korisni podaci među ostalim jesu i govor, tekst, znakovi, slike i ton; <http://de.wikipedia.org/wiki/Nutzdaten> (4. srpnja 2011.).

⁸⁹ Gassen, *op. cit.* u bilj. 87, str. 143 – 144.

potpisa. Pritom u postupku izdavanja certifikata davatelj usluga certificiranja određenoj osobi dodjeljuje ključ (*Signatur Schlüssel*)⁹⁰, koji je sadržan na kartici za potpisivanje (§ 5. dSiG-a). Unošenjem pripadajućega PIN-a u uređaj za očitavanje kartice (*Kartenlesegerät*)⁹¹ može se kvalificiranim elektroničkim potpisom izvršiti elektroničko potpisivanje. Kvalificirani elektronički potpis⁹² omogućava u vrlo visokom stupnju vjerojatnosti dokazivanje naknadno poduzetih izmjena i istodobno da određeni certifikat pravno sigurno pripada određenoj osobi. Dokazivanje naknadne izmjene moguće je s obzirom na to da prilikom elektroničkog potpisivanja potpisani podaci automatski stvaraju neizmjenjiv “otisak podataka” (*Datenfingerabdruck*), tzv. *Haschwert*, koji se može zaključati privatnim ključem koji je poznat samo potpisniku.⁹³ Otključavanje se provodi putem javnog ključa, koji korespondira matematički s privatnim ključem potpisnika. Matematičkom funkcijom primijenjenom prilikom izdavanja para ključeva postiže se da privatni ključ ne može koristiti onaj tko je u posjedu javnog ključa.⁹⁴ Kako bi se trajno osigurala nemogućnost otključavanja neovlašte-

⁹⁰ Prema ZEP-u podaci za izradu elektroničkog potpisa znače jedinstvene podatke, poput kodova ili privatnih kriptografskih ključeva koje potpisnik koristi pri izradi elektroničkog potpisa (čl. 2. t. 6.).

⁹¹ Sredstvo za izradu naprednog elektroničkog potpisa mora osigurati: 1. da se podaci za izradu naprednog elektroničkog potpisa mogu pojaviti samo jednom te da je ostvarena njihova sigurnost, 2. da se podaci za izradu naprednog elektroničkog potpisa ne mogu ponoviti te da je potpis zaštićen od krivotvorenja pri korištenju postojeće raspoložive tehnologije, 3. da podatke za izradu naprednoga elektroničkog potpisa potpisnik može pouzdano zaštititi od korištenja od strane drugih (čl. 9. st. 1. ZEP-a).

⁹² Napredan elektronički potpis prema ZEP-u jest elektronički potpis koji je: 1. povezan isključivo s potpisnikom, 2. nedvojbeno identificira potpisnika, 3. nastaje korištenjem sredstava kojima potpisnik može samostalno upravljati i koja su isključivo pod nadzorom potpisnika, 4. sadržava izravnu povezanost s podacima na koje se odnosi, i to na način koji nedvojbeno omogućava uvid u bilo koju izmjenu podataka (čl. 4.).

⁹³ Potpisnik je osoba koja posjeduje sredstvo za izradu elektroničkog potpisa kojim se potpisuje, a koja djeluje u svoje ime ili u ime fizičke ili pravne osobe koju predstavlja (čl. 2. t. 6. ZEP-a).

⁹⁴ Asimetrični kriptografski algoritam koristi dva ključa za kriptografske operacije – javni i tajni. Ta dva ključa matematički su generirana tako da ono što je zaključano jednim ključem može biti otključano samo njegovim parom. Za razliku od toga, simetrični kriptografski algoritam koristi samo jedan ključ. Stoga se osnovni nedostatak simetričnog kriptografskog algoritma svodi na postojanje rizika da prilikom razmjene ključa između stranaka koje žele komunicirati treća, neovlaštena osoba sazna za ključ. Kod asimetričnog kriptografskog algoritma taj nedostatak otklonjen je time što je javni ključ dostupan svima, a privatni ključ samo njegovu vlasniku.

nim osobama, certifikat se počinje primjenjivati točno od određenog trenutka, koji određuje Savezna mrežna agencija.⁹⁵

Svojestvo notara sastavni je dio kartice za potpisivanje, a njome se notarska elektronička isprava razlikuje od privatne isprave koja je potpisana kvalificiranim elektroničkim potpisom. U slučaju da se pri sastavljanju notarske elektroničke isprave treba dokazati svojestvo zamjenika notara, elektronički ovjeren prijepis isprave o postavljanju zamjenika povezat će se s elektroničkom ispravom s pomoću kvalificiranog elektronički potpisanog ZIP-Containera.^{96, 97} Izdavanje potvrde o svojestvu notara u Njemačkoj može biti problematično zbog nepostojanja jedinstvenog javnobilježničkog sustava. Za razliku od isključive notarske službe (*Nurnotariat*), koja postoji u nekim zemljama⁹⁸, moguće je i da odvjetnici koji su neko vrijeme obavljali svoju službu mogu biti imenovani i za notare (*Anwaltsnotariat*).⁹⁹ Osim toga postoji i sustav u kojem su notari državni službenici (*Beamtennotariat*).¹⁰⁰ S obzirom na to da kartica za potpisivanje može imati svojestvo samo jedne profesije (ili notara ili odvjetnika), odnosno da ne može istodobno sadržavati svojestvo obaju profesija, treba riješiti problem na koji način postupati u slučaju kada je riječ o odvjetnicima koji su

Poželjno svojestvo asimetričnih algoritama je sljedeće: ako je poruka kriptirana privatnim ključem, njezino dekriptiranje obavlja se tajnim ključem; a ako je poruka kriptirana javnim ključem, njezino dekriptiranje obavlja se privatnim ključem. Opširnije u: Holin, Constanze, *Der elektronische Ablauf des Zivilprozesses*, Sierke Verlag, Göttingen, 2009., str. 19 – 34.

⁹⁵ Njem. *Bundesnetzagentur*.

⁹⁶ ZIP-Container jest spremnik podataka u kojem je više podataka sačuvano komprimirano ili nekomprimirano te koji se mogu pojedinačno ekstrahirati, <http://de.wikipedia.org/wiki/ZIP-Dateiformat> (7. srpnja 2011.).

⁹⁷ Zamjenici notara ne mogu koristiti karticu notara kojeg zamjenjuju, već vlastitu karticu.

⁹⁸ Notari koji obavljaju samo notarsku službu postoje u Bavarskoj, Rheinland-Pfalzu, dijelovima Nordrhein-Westfalena, dijelovima Baden-Württembergu, Hamburgu, Saarlandu, Thüringenu, Sachsen, Sachsen-Anhaltu, Brandenburg, Mecklenburg-Vorpommernu; <http://de.wikipedia.org/wiki/Notar> (7. srpnja 2011.).

⁹⁹ Odvjetnici koji mogu biti imenovani za notare od svibnja 2011. moraju uspješno položiti javnobilježnički ispit. Oni pak postoje u Bremenu, Berlinu, Schleswig-Holsteinu, Niedersachsenu, dijelovima Nordrhein-Westfalena, Hessena i württembergškog područja Baden-Württembergu; *ibid.*

¹⁰⁰ U Baden-Württembergu notari su državni službenici. Međutim, planira se reforma kojom bi notari državni službenici trebali postati slobodna pravna profesija – isključivi notari do 2018. godine. Tako je zemaljska vlada 18. prosinca 2007. donijela zaključak prema kojem će u predviđenom vremenskom periodu notari kao državni službenici prestati postojati; *ibid.*

ovlaštenu obavljati poslove notara. To je pitanje važno i iz tog razloga što je broj odvjetnika notara u Njemačkoj znatno veći od broja notara koji notar-sku službu obavljaju kao isključivo zanimanje.¹⁰¹ Kako kartica za potpisivanje ne može sadržavati dvostruko profesionalno svojstvo, jedini način na koji se taj problem može riješiti jest izdavanje posebnog certifikata s profesionalnim svojstvom koje nije sadržano u kartici za potpisivanje. Dvojbena je u kojoj je mjeri svojstvo odvjetnika važno za sudjelovanje u elektroničkom pravnom prometu.¹⁰² Naime, kartica za potpisivanje sa svojstvom odvjetnika nije nužna za podnošenje zahtjeva za izdavanjem platnog naloga. Kartica za potpisivanje koju izdaje Savezna notarska komora, a koja sadržava svojstvo notara, prikladna je za kvalificirani elektronički potpis, a primjereno tome i za podnošenje zahtjeva za izdavanje platnog naloga u elektroničkom obliku.¹⁰³

Jedan od problema koji trenutačno postoji, a nije na odgovarajući način riješen, vezuje se uz mogućnost provjere elektroničkog potpisa. Naime, svaki elektronički potpis temelji se na odgovarajućem certifikatu, kao elektroničkoj potvrdi o identitetu potpisnika, a nužna provjera certifikata provodi se *on-line* kod davatelja usluge certificiranja. Prilikom izdavanja nove kartice za potpisivanje certifikat se *on-line* može provjeriti tek nakon što primatelj potvrdi primitak. To su mjere sigurnosti koje trebaju spriječiti zloupotrebe (§ 5. st. 6. dSigG-a).¹⁰⁴ Međutim, kako notar karticu za potpisivanje može početi koristiti i prije no što je primitak potvrđen, odnosno omogućena provjera certifikata, Savezni sud¹⁰⁵ zauzeo je stav da nemogućnost provjere certifikata dovodi do nedostatka elektroničkog potpisa, koji je zbog toga bez učinka. Smatra se da takva argumentacija nije održiva jer je nemogućnost provjere privremeni status, na čijem kraju se nalazi imatelj kartice za potpisivanje (potpisnik) koji na takvo stanje nema utjecaja. Problematično je to što se provjera certifikata obavlja u trenutku koji je preuranjen, a provjera nije trajno nemoguća. Zbog toga bi trebalo optirati za rješenje prema kojem je elektronički potpis valjan i proizvodi pravne učinke.¹⁰⁶

¹⁰¹ Prema statističkim podacima za 2011. godinu ukupan broj notara jest 7934, od čega je 6373 odvjetnika notara, odnosno 1561 notar koji može obavljati samo notarsku službu; Statističko izvješće, <http://www.bnotk.de/Notar/Statistik/index.php> (7. srpnja 2011.).

¹⁰² Scherf, Schmieszek, Viefhues, *op. cit.* u bilj. 23, str. 162 – 163.

¹⁰³ http://www.elrv.info/de/service/faq/detail_faq.php?we_objectID=375 (7. srpnja 2011.).

¹⁰⁴ Davatelj usluge certificiranja mora se na odgovarajući način uvjeriti da podnositelj zahtjeva za izdavanje certifikata posjeduje sredstvo za izradu kvalificiranog elektroničkog potpisa (§ 5. st. 6. SigG).

¹⁰⁵ Njem. *Bundesgerichtshof* – BGH.

¹⁰⁶ Weingärtner, Helmut; Gassen, Dominik, *Dienstordnung für Notarinnen und Notare, Kommentar*, Carl Heymanns, Köln, 2011., str. 510 – 511.

Elektronička notarska isprava osim teksta isprave i potpisa sadržava i bilješku o ovjeri. Njome se potvrđuje da se prijepis slaže s izvornikom isprave ili da se izvod iz trgovačkih i poslovnih knjiga slaže s odgovarajućim stavkama knjige. Kao i kod isprave u papirnatom obliku, bilješka se elektroničkoj ispravi prilaže kao sljedeća stranica dokumenta i mora sadržavati mjesto i datum. S obzirom na to da datum proizlazi iz elektroničkog potpisa, dovoljno je da bilješka uputi na datum elektroničkog potpisa.¹⁰⁷ Ipak, problem može nastupiti kada datum sadržan u bilješci nije u skladu s datumom elektroničkog potpisa. Takav slučaj može nastupiti kada isprava koju je suradnik notara pripremio za ovjeru nije istog dana kada je pripremljena i potpisana. Datum sadržan u bilješci i datum potpisivanja razlikuju se, što se može zaključiti iz same bilješke, dok se takav problem nikada neće pojaviti prilikom izrade isprave u papirnatom obliku. Posljedica takvog postupanja bila bi da te isprave neće biti valjane. Jedno od predloženih rješenja – da se u bilješci uputi na datum elektroničkog potpisa – nije dovoljno pouzdano jer se datum elektroničkog potpisa može provjeriti samo s pomoću dodatnih tehničkih sredstava (programom za ispitivanje elektroničkog potpisa). Uskoro bi se taj problem trebao rješavati s pomoću odgovarajuće programske varijante X-Notara¹⁰⁸, na taj način da se datum na bilješci ovjere pojavi tek nakon potpisivanja elektroničkim potpisom.¹⁰⁹

S obzirom na to da se potpisivanje elektroničkim potpisom koji sadržava “svojstvo notara” izjednačava s osobnom službenom radnjom notara (*höchstpersönlich erledigende Amtshandlungen des Notars*), Preporuka Savezne notarske komore¹¹⁰ u kontekstu obveza koje notar mora osobno izvršiti (IV br. 2) jest da notar ne smije suradnicima u notarskom uredu ili trećima staviti na raspolaganje svoju karticu za potpisivanje i lozinku za pristup elektroničkom potpisu. On treba sredstvo za izradu kvalificiranog elektroničkog potpisa čuvati od zlorabe.¹¹¹ Međutim, time nije dan odgovor na pitanje hoće li samo

¹⁰⁷ Armbrüster, Christian; Preuß, Nicola; Renner, Thomas, *Beurkundungsgesetz und Dienstordnung für Notarinnen und Notare, Kommentar*, De Gruyter, Berlin, 2011., str. 475.

¹⁰⁸ X-Notar je računalni program s pomoću kojeg se vrši unošenje određenih strukturalnih podataka i povezivanje sadržaja koji se trebaju elektronički potpisati. Opširnije u: Gassen, Wegerhoff, *op. cit.* u bilj. 16, str. 64 – 272.

¹⁰⁹ Weingärtner, Gassen, *op. cit.* u bilj. 106, str. 513 – 514.

¹¹⁰ Richtlinienempfehlungen der Bundesnotarkammer.

¹¹¹ U skladu je s tim pravilima i točka 57. (IX. Poslovanje u javnobilježničkom uredu) Kodeksa javnobilježničke etike (Narodne novine, br. 55/2011), u nastavku: Kodeks, prema kojem je javni bilježnik dužan posebno i osobito čuvati karticu i lozinku elektroničkog potpisa, a u slučaju gubitka ili odavanja dužan je odmah poduzeti mjere propisane zakonom koji regulira elektronički potpis.

elektronički potpis kojim se potpisao notar biti prikladan da nastane valjana elektronička isprava prema § 39.a BeurkG-a, osobito u odnosu na elektroničku ovjeru. Pokuša li se interpretirati § 39.a BeurkG-a, zakonom su propisane pretpostavke kvalificirani elektronički potpis i “svojstvo notara”, što bi značilo da izostanak jedne od zakonskih pretpostavaka dovodi do nevaljanosti elektroničke notarske isprave. U skladu s tim je i stav da bi notar potpisivanje trebao izvršiti osobno, jer bi davanje kartice za potpisivanje i otkrivanje lozinke omogućavalo zlouporabe. Kada je riječ o ispravi u papirnatom obliku, nitko nije ovlašten potpisati se umjesto notara ili falsificirati njegov potpis, notar je obvezatan ispravu vlastoručno potpisati. Isto treba vrijediti i za elektroničku notarsku ispravu.¹¹²

U § 42. st. 4. BeurkG-a uređena je ovjera tiskanog (papirnato)g prijepisa elektroničkog dokumenta potpisanog s kvalificiranim elektroničkim potpisom. Time se uređuje prijenos elektroničke isprave u papirnatu ispravu, odnosno predmet toga posvjedočenja notara jest da se tiskani (papirnati) oblik isprave slaže s elektroničkom ispravom i (pozitivnim) rezultatom ispitivanja elektroničkog potpisa njegovim određenjem točno određenoj osobi. Pritom notar ne ovjerava samo da se isprave slažu već i tijekom prijenosa elektroničke isprave u papirnatu oblik, u smislu uspješnog medijskog prijenosa.¹¹³ Zbog tehničke datosti prijenosa podataka bilješka o ovjeri ograničava se samo na zaslonu prikazani sadržaj isprave. Tako bi primjerice formulacija mogla biti: “Ovim potvrđujem da se tiskani, predloženi elektronički dokument slaže sa sadržajem toga dokumenta prikazanog na zaslonu (mjesto, datum potpisa i potpis notara).”¹¹⁴

Konačno, prema § 15. st. 3. BNotO-a, notar je trebao od 1. travnja 2006. raspolagati najmanje s jednim tehničkim uređajem koji mu omogućava izradu elektroničke isprave. Smatra se da nije dovoljno samo posjedovanje tehničkog uređaja, on mora biti spreman za uporabu. Tome naravno pripada i obnavljanje softvera, kao i provedba nužnih radova koji mogu uzrokovati čekanje na hardveru. U slučaju da dođe do kvara na tehničkoj opremi koji se može pripisati notar, riječ je o povredi službene dužnosti notara koja može uzrokovati i podnošenje zahtjeva za naknadu štete prema § 19. BNotO-a. Obveza notara iz § 15. st. 3. reč. 2. BNotO-a ne pripada općoj dužnosti da bude pripreman za vršenje notarske dužnosti, već obvezi notara da udovolji obvezama koje se tiču sastavljanja isprava, kao jednoj od notarskih funkcija. Za razliku od obveze da

¹¹² Armbrüster, Preuß, Renner, *op. cit.* u bilj. 107, str. 476 – 477.

¹¹³ *Cf. ibid.*, str. 503.

¹¹⁴ Bernhard, Erkki, *Notar-Handbuch*, C. H. Beck, München, 2009., Rn 293.b.

obavlja notarsku službu, a koja služi interesima svih, u ovom slučaju riječ je o potrebi da se zaštite stranke od odugovlačenja i neudovoljavanja zahtjevu za izradu elektroničke isprave. Zbog toga hitna prijava za upis u trgovački registar, a koja može uslijediti samo u elektroničkom obliku, ne može otpasti samo zato što notar ne raspolaže odgovarajućom tehničkom opremom.¹¹⁵

3.2. Austrija

Zakon o elektroničkom potpisu¹¹⁶ u Austriji bio je poseban poticaj za elektronički pravni promet, normirao je potpuno izjednačenost “sigurnog elektroničkog potpisa” (*sichere elektronische Signatur*)¹¹⁷ s vlastoručnim potpisom te propisao zabranu diskriminiranja elektroničkog potpisa u poslovnom i pravnom prometu uopće, ali i u pravnim profesijama notara, odvjetnika i građanskih tehničara. Međutim, stupanje na snagu öSigG-a¹¹⁸ nije odmah dovelo do primjene sigurnog elektroničkog potpisa u obavljanju poslova notarske profesije, jer se u to vrijeme još nije raspolagalo tehničkim preduvjetima koji su morali biti ispunjeni za primjenu sigurnog elektroničkog potpisa.

3.2.1. Elektronički potpis za sastavljanje isprave i elektronički potpis notara

Prema sadržaju § 13. st. 1. NO-a, koji vrijedi od 1. srpnja. 2007., notar je obvezatan prilikom obavljanja poslova prema § 1. NO-a¹¹⁹ primjenjivati elektronički potpis za sastavljanje isprava (*elektronische Beurkundungssignatur*). Riječ je o sigurnom elektroničkom potpisu koji se primjenjuje prilikom izdavanja javnih isprava. Međutim, ako notar obavlja poslove prema § 5. NO-a¹²⁰, ovlašten je primjenjivati elektronički potpis koji se naziva elektronički potpis notara (*elektronische Notarsignatur*).¹²¹ Takav način određivanja elektroničkog

¹¹⁵ Arndt, Herbert, *Bundesnotarordnung, Kommentar*, Carl Heymanns, Köln, 2008., str. 279 – 280.

¹¹⁶ Signaturgesetz (BGBl 190/1999), u nastavku: öSigG.

¹¹⁷ Zakonski izraz “siguran elektronički potpis” zamijenjen je izrazom kvalificirani elektronički potpis izmjenom öSigG-a iz 2008. (BGBl 8/2008).

¹¹⁸ Stupio je na snagu 1. siječnja 2000.

¹¹⁹ Prema § 1. st. 1. NO-a zadaća notara sastavljanje je javnih isprava o pravnim poslovima i izjavama te činjenicama na kojima se utemeljuju prava.

¹²⁰ Prema § 5. NO-a zadaća notara sastavljanje je privatnih isprava i zastupanje strana-ka u zakonom propisanim slučajevima.

¹²¹ Wagner, Knechtel, *op. cit.* u bilj. 36, str. 13.

potpisa notara odraz je višeslojnosti zadaća i ovlasti notara, prije svega njihove javnopravne i privatnopravne prirode. S obzirom na to da notarski “trias” prema stajalištima austrijske doktrine obuhvaća: 1. izdavanje javnih isprava i čuvanje povjerenih stvari, 2. sastavljanje privatnih isprava i zastupanje stranka u izvanparničnom, dijelom parničnom, ovršnom i upravnom postupku te 3. obavljanje službenih radnji kao povjerenika sudova¹²², trebalo je iznaći odgovarajući koncept u kojem će se pri obavljanju određene vrste notarskih poslova primjenjivati različite vrste elektroničkih potpisa.

Naime, za razliku od njemačkog koncepta elektroničkog potpisa, prema kojem svaki kvalificirani elektronički potpis notara odgovara vlastoručnom potpisu notara i sadržava svojstvo notara koje odgovara njegovu službenom pečatu, prema austrijskom konceptu elektronički potpis notara zamjenjuje vlastoručni potpis notara, a elektronički potpis za sastavljanje isprave u “papirnatom svijetu” osim vlastoručnog potpisa sadržava i službeni pečat notara, koji je odraz javnog karaktera njegove službe i višeg stupnja sigurnosti koji prilikom obavljanja te vrste posla treba osigurati. Obratno, otiskivanju službenog pečata i vlastoručnom potpisivanju notara u elektroničkoj domeni odgovara elektronički potpis za sastavljanje isprave (koji je također napredni elektronički potpis prema § 2. t. 3. öSigG-a i odražava svojstvo tijela koje sastavlja ispravu). Notar mora karticu za elektronički potpis za sastavljanje isprave u odnosu na karticu za elektronički potpis notara čuvati s povećanim stupnjem brižljivosti.¹²³ Tako je prema § 41. st. 4. NO-a notar obvezan, i više od obveza propisanih u § 21. öSigG-a¹²⁴, karticu za elektroničko potpisivanje i njezin nestanak, neupotrebljivost, kao i svaki oblik kompromitiranja podataka za izradu elektroničkog potpisa prijaviti notarskoj komori i predsjedniku višeg zemaljskog suda. Čim notar ili notarska komora objave da kartice za elektroničko potpisivanje nemaju učinka, ta se okolnost zajedno s datumom od kojeg one nemaju učinka mora registrirati i objaviti u popisu elektroničkog potpisa za sastavljanje isprave i elektroničkog potpisa notara (§ 41. st. 5. NO-a).

Uvođenjem mogućnosti elektroničkog potpisivanja proširen je djelokrug notarske komore. Ponajprije, one fingiraju kao mjesta za registriranje (*Registrierungsstellen*) u smislu öSigG-a. Tako notarske komore trebaju preuzeti zahtjeve

¹²² Cf. *ibid.*, str. 3.

¹²³ Erläuterungen, BRÄG 2006, str. 4.

¹²⁴ Obveze notara u odnosu na obveze potpisnika elektroničkim potpisom proširene su time što je on obvezan sva nedopuštena raspolaganja karticom za elektroničko potpisivanje prijaviti i notarskoj komori i predsjedniku nadzemaljskog suda.

za izdavanje naprednih elektroničkih potpisa i kartica za potpisivanje, izdati ih, preuzeti obvezu za točnost podataka te omogućiti da samo članovi komore raspoložu odgovarajućim sredstvima za elektroničko potpisivanje. Certifikate koji su postali netočni treba povući i izdati nove s točnim podacima. Da bi se ostvarila sadržajna ekvivalentnost, podaci naprednog elektroničkog potpisa za sastavljanje isprava moraju odgovarati podacima službenog pečata notara (ime, naznaka profesije, službeno sjedište, pokrajina i ime države) – primjerice “javni bilježnik u Bezau, Vorarlberg, Republika Austrija, kao osoba koja je sastavila ispravu”. Osim toga potreban je i slikovni prikaz službenog pečata na kraju sastavljenog teksta isprave koji je sadržan u bilješci o potpisivanju (*Unterschriftenvermerk*).¹²⁵

Papirnatu ispravu notar potpisuje s naznakom o njegovu svojstvu notara i otiskivanjem pečata. Sudionici postupka i svjedoci, ako su prema odredbama ovog zakona pozvani, vlastoručno se potpisuju na kraju isprave. Pod pojmom bilješke o potpisivanju podrazumijeva se potpis notara na kraju isprave s naznakom njegova svojstva kao javnog notara i imena sudionika s njihovom naznakom kao potpisnika (§ 47. st. 2. NO-a). Međutim, u slučaju da se bilješka o potpisivanju dodaje na kraju elektroničke isprave, trebaju sudionici i eventualni pozvani svjedoci elektroničku ispravu elektronički potpisati prije notara. Na kraju će notar kao posljednji elektroničku ispravu potpisati elektroničkim potpisom za sastavljanje isprave (§ 47. st. 3. NO-a). Time se postiže izjednačenost s “papirnatim svijetom”, u kojem je propisan identičan redosljed u kojem notar svoj službeni potpis vremenski (i mjesno) stavlja na ispravu posljednji.¹²⁶

Elektroničke priloge čiji je sadržaj sastavni dio izjave sadržane u elektroničkoj notarskoj ispravi potpisat će stranke i eventualno svjedoci, a nakon toga notar zajedno s ispravom čiji su sastavni dio. Ako notarska isprava nije izdana istodobno s priložima, priloge će notar potpisati zajedno s elektronički izdanim ili skeniranom ispravom. Prilozi koji nisu sastavni dio izjave sadržane u elektroničkoj notarskoj ispravi čuvaju se na odgovarajući tehnički način zajedno s notarskom ispravom (§ 48. st. 3. NO-a).

Pojam izvornika kao jedinog originala isprave ne može se jednostavno prenijeti u elektronički medij. U elektroničkom je obliku moguće izdati brojne identične varijante jedne isprave, a svima pripada originalni karakter. Kako bi se pronašao odgovarajući način razlikovanja koji u papirnatom obliku postoji između izvornika i otpravaka ili prijepisa, za elektronički medij ne postoji

¹²⁵ Wagner, Knechtel, *op. cit.* u bilj. 36, str. 114.

¹²⁶ Cf. *ibid.*, str. 231.

propisana obveza notara da čuva izvornik isprave. Elektroničke isprave će se primjereno tome čuvati u Arhivu isprava austrijskog notarijata prema § 140.e NO-a. Notar izdaje samo ovjereni ispis elektroničke isprave. Otpravci, prema § 92. NO-a¹²⁷, izdavat će se samo ako postoji interes imati ispravu izrađenu od strane notara (npr. jer je lakše primjenjivati otpravak umjesto izvornika na kojem se nalaze brojni napredni elektronički potpisi).¹²⁸

3.2.2. Elektronička potvrda

Austrijski zakonodavac BRÄG-om 2006 omogućio je sastavljanje svih notarskih isprava u elektroničkom obliku. Ovo pravilo trpi samo neke iznimke, koje su zakonom posebno propisane.

Dakle, od 1. srpnja 2007. sve notarske isprave mogu se sastaviti u elektroničkom obliku. Kada je riječ o notarskim aktima, iznimka se odnosi na nasljednopravni ugovor i izjavu posljednje volje (§ 67. reč. 2., § 70. NO-a). U obrazloženju BRÄG-a 2006 ističe se da je riječ o posebno osjetljivim raspolaganjima, koja su lako podložna manipulacijama u vezi s autentičnošću isprave, te koje je, nakon smrti potpisnika i s obzirom na iskustvo s ograničenom mogućnošću čuvanja tajnosti podataka za elektronički potpis, u krugu obitelji teško sa sigurnošću utvrditi.¹²⁹ U elektroničkom obliku ne mogu se sastavljati ni zapisnici o izjavi posljednje volje ni zapisnici o priopćenju izjave ili dostave isprave (§ 83. st. 1. NO-a). Konačno, elektronički oblik ne obuhvaća ni protestiranje mjenica jer se primjenjuju pravila Zakona o mjenici.¹³⁰

Da bi notarska isprava imala snagu javne isprave, prilikom potpisivanja notarske isprave u elektroničkom obliku treba voditi računa o sljedećim pravilima. Kao opće pravilo vrijedi da notarski akt samo izvorno elektronički – bez digitaliziranja notarske isprave u papirnatom obliku – može biti izdan ako sve osobe koje su ga potpisale raspolažu elektroničkim potpisom prema § 2. t. 1 öSigG-a i primjenjuju ga. Slijedom navedenog, notarski akt može biti izdan u cijelosti ili u papirnatom ili u elektroničkom obliku.¹³¹

¹²⁷ Prema § 92. NO-a izdavat će se otpravci ili ovjereni ili jednostavni prijepisi te isprave u tiskanom obliku. Oni se mogu izdavati u papirnatom ili elektroničkom obliku. S obzirom na to da je takva isprava otpravak, prijepis ili tiskani oblik, na njoj se to mora naznačiti.

¹²⁸ Wagner, Knechtel, *op. cit.* u bilj. 36, str. 235.

¹²⁹ Erläuterungen, BRÄG 2006, str. 17.

¹³⁰ Wechselgesetz (BGBl 289/1932).

¹³¹ Wagner, Knechtel, *op. cit.* u bilj. 36, str. 285.

Prema obrazloženju BRÄG-a 2006 medijski prijenos u odnosu na pojedine potpise treba izbjegavati, jer bi u tom slučaju postojala dva odstupajuća potpisa istog notarskog akta (jedan s dijelom potpisa na papiru i jedan elektronički s preostalim dijelom potpisa u elektroničkom obliku). To bi pak moglo prouzročiti probleme izvan austrijskih granica, ne samo u vezi s potvrdom ovršnosti i opasnošću odstupanja obaju sadržaja izvornika već bi moglo dovesti u pitanje i dokaznu vrijednost isprave (jer su se npr. svjedok i notar elektronički potpisali, a stranke ili jedna od stranaka vlastoručno na papiru). Takvo razdvajanje potpisa dijametralno bi se protivilo temeljnom razumijevanju notarskog akta kao javne isprave, koji u istom izvorniku mora ispunjavati sve pretpostavke važećeg notarskog akta i koji u izvorniku ostaje kod osobe koja ga je sastavila. U notarskom aktu i nadalje treba zadržati jasnoću forme izvornika, neovisno o tome je li on izdan u elektroničkom obliku.¹³²

Ako je koji notarski akt izdan u elektroničkom obliku, i taj podatak treba unijeti. Međutim, izostane li takva naznaka, notarski akt neće izgubiti svojstvo javne isprave. Ključno je da se sudionici mogu koristiti jednostavnim elektroničkim potpisom (dakle ne naprednim elektroničkim potpisom), čime se htjelo pridonijeti pojednostavnjenju postupka i proširenju primjene elektroničkog potpisa. Smatra se da je jednostavni elektronički potpis dostatan jer je notar posljednji koji prilikom potpisivanja notarskog akta koristi elektronički potpis za sastavljanje isprave, koji je ujedno napredni elektronički potpis, i koji integritet potpisane isprave kao osoba koja sastavlja ispravu potvrđuje i čuva. U odnosu na utvrđivanje i ispitivanje identiteta potpisnika nisu potrebne povećane garancije naprednog elektroničkog potpisa, jer notar kao osoba koja sastavlja isprave i ima javne ovlasti mora provjeriti identitet osobno prisutnih sudionika i isprave tih osoba utvrditi i ispitati, pri čemu njegova obveza brižljivog postupanja prema § 55. NO-a ne zaostaje za brižljivošću registarskog mjesta davatelja usluga certificiranja i *ad hoc* kontrole koju on vrši i više pridonosi sigurnosti od u redovnom slučaju identitetske kontrole koja se u duljim periodima vrši prilikom predaje kartice za potpisivanje potpisniku.¹³³

Prema § 76. st. 1. a NO-a notari su pozvani prema odredbama III. odsječka sastaviti ovjere i potvrde o istovjetnosti prijepisa (kopija) u papirnatom obliku s ispravama u papirnatom obliku, o istovjetnosti tiskanih oblika s elektroničkim ispravama i o istovjetnosti elektroničkih prijepisa (elektroničkih prikaza, elektroničkih kopija) s ispravama u papirnatom obliku (vidimiranje).

¹³² Erläuterungen, BRÄG 2006, str. 18.

¹³³ *Ibid.*

O jednostavnim potvrdama (*Einfache Beurkundungen*), prema § 77. – 81. i § 88. st. 6. NO-a, ne sastavlja se zapisnik, već se one sastavljaju u obliku klauzula. Klauzula se stavlja direktno na ispravu; a ako nema dovoljno mjesta, sastavit će se na posebnoj listu papira koji će se naknadno prošiti i na kojem će se otisnuti službeni pečat prema § 48. NO-a.

Uvođenje novog medija (elektroničke isprave) i potvrda njezine istovjetnosti s elektroničkom ili konvencionalnom kopijom dovelo je do pojmovnog proširenja § 77. NO-a, o ovjeri prijepisa u odnosu na pojmove prijepis (*Abschrift*) i kopija (*Kopie*), koji od tada obuhvaćaju sve, neovisno o tome na koji način provedene oblike umnožavanja glavne isprave (*Hauptschrift*). Ako notar ovjerava istovjetnost elektroničkog prijepisa (*elektronische Abschrift*), on zbog potvrđivanja istovjetnosti elektroničkog prijepisa elektroničkom prijepisu dodaje zabilješku o ovjeri (*Beglaubigungsvermerk*) prema § 77. st. 2. NO-a. Ovjeru prijevoda prema § 78. NO-a također je moguće provesti u elektroničkom obliku. Pretpostavke su za njezinu provedbu da je prijevod u obliku elektroničke isprave, da je kao prilog dodan digitalni (skenirani) oblik isprave u papirnatom obliku na izvornom jeziku ili elektronička isprava te da su obje isprave zajedno potpisane elektroničkim potpisom za sastavljanje isprave.

U provođenju elektroničke ovjere potpisa notar mora osim utvrđenja identiteta i datuma rođenja osobe (potpisnika), koje provodi sredstvima prema § 55. NO-a (u pravilu osobna iskaznica – *amtliche Lichtbildausweis*), u slučaju primjene elektroničkog potpisa dokazati da je taj elektronički potpis dodijeljen određenoj osobi te se korisnik elektroničkog potpisa treba potpisati elektroničkim potpisom pred notarom i elektronički potpis izrijeком priznati kao svoj (§ 79. st. 1. NO-a). Međutim, elektronička ovjera vlastoručnog potpisa nije dopuštena, kao ni utvrđivanje autentičnosti elektroničkog potpisa u papirnatom obliku, zbog zabrane promjene medija (§ 79. st. 5. NO-a, posljednja reč.).¹³⁴

S obzirom na to da je prema § 79. st. 2. NO-a legalizacija moguća i bez prisutnosti potpisnika, pri čemu se odnosi na vrlo uzak krug osoba kojima je u manjoj mjeri potrebna posebna zaštita (zakonski zastupnici ili prokuristi lokalnih institucija, državnih poduzeća ili ostalih pravnih osoba pod javnim nadzorom), trebalo je osigurati odgovarajuće kriterije i za elektronički medij. Tako zakonski zastupnik ili prokurist gore navedenih pravnih osoba kao potpisnik elektroničkim potpisom mora priznati da napredni elektronički potpis potječe od njega u obliku izjave koja može uslijediti u pismenom i elektroničkom

¹³⁴ Wagner, Knechtel, *op. cit.* u bilj. 36, str. 342. Bilješka o ovjeri će se ispravi u papirnatom obliku dodati vlastoručno, odnosno priložiti tekstu elektroničke isprave.

obliku (§ 79. st. 2.a t. 1. NO-a). Osim toga, potpisnik mora prije jedne ili više takvih ovjera i izjava korištenim certifikat svojega naprednog elektroničkog potpisa (zbog sigurnosti ne smije biti riječ ni o jednoj drugoj vrsti elektroničkog potpisa) u osobnoj prisutnosti staviti na raspolaganje notaru u svrhu njegova uspoređivanja (§ 79. st. 2.a t. 2. NO-a). Osobna prisutnost potrebna je da bi se notaru omogućilo ispitivanje identiteta prema § 55. NO-a – uobičajeno je korištenje osobne iskaznice sa slikom na kojoj su deponirani podaci naprednog elektroničkog potpisa.

Notar zbog sigurnosti treba pohraniti određene podatke elektroničkog potpisa koji služe uspoređivanju. Zloupotreba kartice za potpisivanje može imati različite imovinske posljedice, na što upućuje i priroda pravnih poslova koje treba ovjeriti (opterećenja nekretnina i njihova prodaja, izjave koje se odnose na upise u registre trgovačkih društava o pravima u vezi s upravljanjem), koji se u pravilu odnose na poslove visoke imovinske vrijednosti. Zato se smatra da ova legalizacijska forma treba ostati i u elektroničkom mediju ograničena na krug osoba kao i u papirnatom obliku. Riječ je o osobama koje su pravno informirane, raspoložu mogućnostima sigurnog čuvanja, gospodarski su stabilne, uživaju podršku osiguravajuće mreže i u odnosu na vrlo visoke vrijednosne transakcije ne zahtijevaju posebnu zaštitu od zloupotrebe njihovih potpisa.¹³⁵

Konačno, notari su ovlašteni izdavati potvrde o vremenu kad je isprava predočena u elektroničkom obliku. Pretpostavke koje moraju biti ispunjene su da je isprava izdana u elektroničkom obliku, da joj je dodana bilješka koja sadržava datum i sat kada je isprava predočena, poslovni broj registra, ime i prezime osobe koja ju je predočila te da ju je notar zajedno s bilješkom potpisao elektroničkim potpisom za sastavljanje isprava (§ 80. st. 1. reč. 2. NO-a). U elektroničkom obliku moguće je izdavati i potvrde o tome da je netko živ (§ 81. st. 2. NO-a).

3.3. Hrvatska

Hrvatska u usporedbi s njemačkim i austrijskim modelima elektroničke ovjere koju provode javni bilježnici nema propisa kojima se izrijekom propisuje elektronička ovjera. Ipak, odredbe o elektroničkoj prijavi upisa u sudski registar osnivanja društva s ograničenom odgovornošću, prije svega čl. 39. ZSR-a, prema kojem se elektronička prijava potpisana naprednim elektroničkim potpisom javnog bilježnika smatra javno ovjerovljenom ispravom, i čl.

¹³⁵ Erläuterungen, BRÄG 2006, str. 20.

38. Pravilnika o načinu upisa u sudski registar¹³⁶, prema kojem elektronička prijava potpisana naprednim elektroničkim potpisom javnog bilježnika zamjenjuje njegov vlastoručni potpis i otisak pečata, u prilog su zaključku da je elektronička ovjera u Hrvatskoj moguća prilikom podnošenja elektroničke prijave za upis u sudski registar. Nijedan drugi propis kojim se uređuje uloga javnog bilježnika općenito, kao ni uloga javnog bilježnika u elektroničkom prometu, ne propisuje mogućnost elektroničke ovjere isprave u elektroničkom obliku.

Za razliku od prezentiranih modela, u okviru kojih kartice za potpisivanje elektroničkim potpisom u Njemačkoj izdaje Savezna notarska komora i u Austriji Austrijska notarska komora, u Hrvatskoj je jedini ovlašten izdavatelj digitalnih certifikata koji omogućava potpisivanje elektroničkim potpisom svim korisnicima, pa tako i javnim bilježnicima – FINA. Prema čl. 9. st. 5. Pravilnika o načinu upisa u sudski registar javni bilježnici i osobe ovlaštene posebnim propisom pri prijenosu podataka moraju koristiti certifikate koje je izdala ovlaštena pravna osoba registrirana za izdavanje certifikata. Javni bilježnik dužan je pri poslovanju u javnobilježničkom uredu karticu i lozinku elektroničkog potpisa posebno i osobito čuvati, a u slučaju gubitka ili odavanja, dužan je odmah poduzeti mjere propisane zakonom koji regulira elektronički potpis (IX. Poslovanje u javnobilježničkom uredu, t. 58. Kodeksa javnobilježničke etike).¹³⁷

U odnosu na svojstva koja elektronički potpis mora ispunjavati (za razliku od njemačkog sustava, koji zahtijeva kvalificirani elektronički potpis) riječ je o naprednom elektroničkom potpisu sukladno odredbama čl. 4. ZEP-a.¹³⁸ Međutim, unatoč tome što je Hrvatska, poput Austrije, prihvatila rješenje prema kojem napredni elektronički potpis zamjenjuje vlastoručni potpis, odnosno vlastoručni potpis i otisak pečata na elektroničkom dokumentu (čl. 5. ZEP-a), čini se da je prihvaćen njemački koncept cjelovitog elektroničkog potpisa koji obuhvaća i vlastoručan potpis javnog bilježnika i njegovo svojstvo. Tome u prilog je i čl. 38. Pravilnika o načinu upisa u sudski registar, prema kojem napredni elektronički potpis zamjenjuje njegov vlastoručni potpis i otisak pečata. Na taj način i prema postojećim pravnim izvorima u Hrvatskoj nisu ispunjeni preduvjeti za primjenu dvaju elektroničkih potpisa prema austrijskom modelu, koji razlikuje elektronički potpis notara i elektronički potpis notara za isprave, kada notar vrši elektroničku ovjeru isprava u elektroničkom obliku. Stoga,

¹³⁶ Pravilnik o načinu upisa u sudski registar (Narodne novine, br. 22/2012).

¹³⁷ Vidi bilj. 111.

¹³⁸ Vidi bilj. 92.

kada bi hrvatski zakonodavac odlučio primijeniti austrijski koncept dvojnog elektroničkog potpisa, morao bi izmijeniti postojeća rješenja kako bi ona bila u skladu s tim konceptom.

4. ELEKTRONIČKI REGISTAR SKRBNIŠTVA

Svrha je Središnjeg registra skrbništva (ZVR)¹³⁹ i Austrijskog središnjeg upisnika zastupanja (ÖZVV)¹⁴⁰ registrirati određene raspoložbe građana (skrbnička punomoć, raspoložbe u vezi sa skrbništvom i raspoložbe pacijenata) kako bi se one učinile lakše i brže dostupne sudovima i drugim zainteresiranim osobama ili tijelima. Zajedničko obilježje obaju javnih elektroničkih registara jest da je njihovo osnivanje i vođenje u nadležnosti središnjih notarskih komora (njemačke Savezne notarske komore i Austrijske notarske komore) kao tijela javnog prava na koja su zakonom prenesene navedene ovlasti (§ 78. ff BNotO-a; § 140.b NO-a).

4.1. ZVR

Njemački zakonodavac propisao je u § 78. st. 2. reč. 1. br. 1 BNotO-a da Savezna notarska komora vodi automatizirani registar o skrbničkim punomoćima i raspoložbama u vezi sa skrbništvom. Prema § 78.a BNotO-a u registar se upisuju podaci o opunomoćitelju, opunomoćeniku, sadržaju punomoći, kao i prijedlozi za izbor skrbnika i želje u odnosu na izvršavanje poslova skrbnika. ZVR je detaljnije uređen Uredbom o registru skrbništva¹⁴¹ (§ 78. st. 2. reč. 3. BNotO-a). U § 78.d st. 1. reč. 1. br. 1 BNotO-a propisano je da se podaci sadržani u ZVR-u trebaju dostaviti sudovima (osobito skrbničkim sudovima). Nadzor nad radom ZVR-a ima Savezno ministarstvo pravosuđa.

S obzirom na to da sud neće postaviti skrbnika ako to nije nužno, odnosno ako njegove poslove može obaviti punomoćnik koji ne pripada krugu osoba prema § 1897. st. 3. BGB-a¹⁴² ili ako se njegovi poslovi mogu obaviti drugom vrstom pomoći, bez postavljanja zakonskog zastupnika, jednako dobro kao da

¹³⁹ Vidi bilj. 24.

¹⁴⁰ Vidi bilj. 37.

¹⁴¹ Verordnung über das Zentrale Vorsorgeregister (Vorsorge-Verordnung- VRegV) v 21. 2. 2005 (BGBl I S. 318).

¹⁴² Prema § 1897. st. 3. BGB-a za skrbnika ne može biti imenovana osoba koja pripada ustanovi, domu ili nekoj drugoj ustanovi u koju je punoljetna osoba smještena ili boravi i koja je u odnosu ovisnosti ili neke druge uske veze.

ih je izvršio skrbnik, svaki punoljetni građanin mogao bi izabrati osobu u koju ima povjerenje “u zdravim danima”, koja bi u slučaju gubitka poslovne sposobnosti i sposobnosti rasuđivanja umjesto nje odlučivala i djelovala. Takva bi pak punomoć mogla obuhvatiti niz poslova iz imovinske i osobne domene, poput raspolaganja s nekretninama, zemljištem, bankovnim računima, zastupanje pred sudovima i raznim drugim tijelima, davanje izjava u stvarima koje se tiču zdravlja, odlučivanje o mjerama kojima se ograničava sloboda i odlučivanje o boravištu, uključujući i smještaj u starački dom.

Za skrbničku punomoć ne postoje nikakvi posebni zahtjevi forme. To bi ujedno značilo da se skrbnička punomoć može dati i u usmenom obliku, iako takvo postupanje ne bi imalo nikakve praktične vrijednosti. U odnosu na pisani oblik punomoći notarska forma ima brojne prednosti, kao što su odgovarajuće pravne formulacije, savjetovanje o učincima i povjerljivosti skrbničke punomoći i dr., putem kojih se stranke štite od nevaljanih punomoći. Osim toga, sudjelovanje notara u sastavljanju skrbničke punomoći doprinosi spoznaji o identitetu opunomoćitelja i punomoćnika, omogućava notar provjeru poslovne sposobnosti opunomoćitelja, odnosno uskratru radnje u slučaju da je nastupila poslovna nesposobnost opunomoćitelja. Izvornik skrbničke punomoći ostaje na čuvanju kod notara, tako da je izdavanje otpravaka uvijek moguće. U stvarima koje se tiču raspoložbe sa zemljištem i potrošačkim zajmovima notarska forma i savjetovanje stranaka koje provodi notar propisani su zakonom. Isto vrijedi i za brojne transakcije u vezi s poslovanjem i ugovorima o potrošačkom kreditu. Troškovi notara kreću se od 50 do 150 eura, što ovisi o visini vrijednosti imovine.¹⁴³

Pismenu prijavu za upis skrbničke punomoći u ZVR podnosi opunomoćitelj (§ 2. st. 1. VRegV-a) ili institucionalni korisnik prijavljen pri ZVR-u za prijavu upisa, moguće notar koji je već prethodno sastavljao i prijavljivao skrbničku punomoć. U registar se upisuju samo osnovni podaci o punomoći ili raspolaganju, a isprave koje sadržavaju izjavu opunomoćitelja ne šalju se i ne čuvaju u registru. Registracija pri ZVR-u ne može zamijeniti skrbničku punomoć, tako da pri njezinu sastavljanju treba voditi računa o svim potrebnim sastojcima. Prema § 4. VRegV-a Savezna notarska komora, nakon primanja zahtjeva za upis, obavijestit će opunomoćitelja koji nije dao svoj pristanak za upis u ZVR pismenim putem o podacima koji su uneseni u registar. Potreba

¹⁴³ <http://www.vorsorgeregister.de/Vorsorgevollmacht/Vorsorgevollmacht/Form.php> (10. rujna 2011.).

obavještanja otpada u slučaju da su opunomoćitelj ili punomoćnik pismeno dali pristanak na upis podataka u ZVR prije njihova unosa.

Za razliku od skrbničke punomoći, raspoložbom u vezi sa skrbništvom (*Betreuungsverfügung*) ne može se izbjeći sudjelovanje suda u postupku određivanja skrbnika. Ipak, njime se može utjecati na odluku suda u pogledu osobe skrbnika ili načina uređenja njegova života, što znači da su sud i skrbnik u osnovi vezani uz želje opunomoćitelja. Sud neće udovoljiti tom zahtjevu samo ako je osoba nepodobna za obavljanje poslova skrbnika.¹⁴⁴ Opseg ovlasti skrbnika određuje sud. Različito od skrbničke punomoći, skrbnik podliježe zakonskim ograničenjima i sud vrši kontrolu njegova rada.

Prema § 1901.a st. 1. BGB-a, ako punoljetna osoba, sposobna dati pristanak, pismeno odredi da u slučaju njezine nesposobnosti da dade pristanak, hoće li za vrijeme koje još nije neposredno nastupilo, a koje se odnosi na ispitivanje njezina zdravstvenog stanja, liječenje ili liječnički zahvat (raspoložba pacijenta; *Patientenverfügung*), dati pristanak ili ga uskratiti, skrbnik je dužan ispitati odnose li se ta utvrđenja na aktualne životne okolnosti i okolnosti liječenja. Ako je to slučaj, skrbnik se treba brinuti da se poštuje iskazana volja njegova štićenika. Raspoložba pacijenta može se uvijek neformalno opozvati. S druge strane, ako nema raspoložbe pacijenta ili ako se utvrđenja sadržana u raspoložbi pacijenta ne odnose na aktualne životne okolnosti i okolnosti liječenja, skrbnik treba utvrditi želje štićenika u liječenju i njegovu navodnu (pretpostavljenu) volju¹⁴⁵, te na temelju toga donijeti odluku hoće li dopustiti ili uskratiti liječničku mjeru iz st. 1. Pretpostavljena volja štićenika ispitat će se na temelju konkretnih pokazatelja. Treba osobito uzeti u obzir ranija usmena ili pismena izjašnjavanja, etička ili religijska uvjerenja i ostale osobne vrijednosne predodžbe štićenika (čl. 1901.a st. 2. BGB-a). S obzirom na to da je zadaća skrbnika ostvariti volju svojega štićenika, raspoložba pacijenta mora se uvijek kombinirati sa skrbničkom punomoći, inače će o tim pitanjima odlučivati skrbnik kojeg je postavio sud.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Prema § 1897. st. 4. BGB-a, ako punoljetna osoba predloži osobu koja treba biti postavljena za skrbnika, prijedlogu treba udovoljiti, osim ako to nije protivno interesima punoljetne osobe. Ako je ona predložila da se neka osoba ne postavi za skrbnika, i to treba uzeti u obzir.

¹⁴⁵ Njem. *mutmaßliche Wille*.

¹⁴⁶ <http://www.vorsorgeregistar.de/Vorsorgevollmacht/Die-Patientenverfuegung.php> (10. rujna 2011.).

4.2. ÖZVV

Prema § 284.f st. 1. ABGB-a skrbnička punomoć jest punomoć koja prema svojem sadržaju treba početi proizvoditi učinke kada opunomoćitelj izgubi poslovnu sposobnost (*Geschäftsfähigkeit*), sposobnost prepoznati je li neka radnja nezakonita (*Einsichtsfähigkeit*), sposobnost rasuđivanja (*Urteilsfähigkeit*) ili sposobnost izjašnjavanja (*Äußerungsfähigkeit*). Slučajevi za koje se daje punomoć moraju biti određeni. Opunomoćitelj ne smije biti u odnosu ovisnosti ili kojem drugom bliskom odnosu prema zdravstvenoj ustanovi, domu ili drugim ustanovama u kojima opunomoćitelj boravi ili koje o njemu skrbe.

Za razliku od njemačkog sustava, u kojem su skrbničke punomoći načelno neformalne, austrijski zakonodavac vrlo detaljno propisuje uvjete koji moraju biti ispunjeni da bi se udovoljilo zahtjevima forme. Tako opunomoćitelj skrbničku punomoć mora vlastoručno napisati i potpisati. Ako je opunomoćitelj skrbničku punomoć potpisao, ali je nije vlastoručno napisao, morat će u prisutnosti trojice nepristranih svjedoka koji poznaju jezik izjaviti da je sadržaj punomoći koju je potpisao u skladu s njegovom iskazanom voljom. Svjedoci moraju neposredno nakon izjave opunomoćitelja potvrditi na ispravi da su poštovani zahtjevi forme zajedno s dopunom o njihovim svojstvima kao svjedoka. Ako opunomoćitelj propusti potpisati skrbničku punomoć, notar mora potvrditi da ta isprava potječe od opunomoćitelja. Skrbnička punomoć može se uvijek sastaviti u obliku javnobilježničkog akta (§ 284.f ABGB-a).

Svrha je ÖZVV-a registrirati: 1. notaru ili odvjetniku podnesenu skrbničku punomoć i notaru ili odvjetniku podnesenu raspoložbu o skrbništvu (*Sachwalterverfügung*)¹⁴⁷, 2. notaru ili odvjetniku podnesen pismeni prigovor

¹⁴⁷ Poput njemačkog sustava i austrijski sustav razlikuje skrbničku punomoć od raspoložbe skrbništva koja je uređena § 279. st. 1. ABGB-a. Tako prilikom izbora skrbnika treba posebno uzeti u obzir potrebe bolesne osobe te da skrbnik nije u odnosu ovisnosti ili kakvoj drugoj uskoj vezi s bolnicom, domom ili kojom drugom ustanovom u kojoj bolesna osoba boravi ili se o njoj skrbe. Želje bolesne osobe, osobito one o kojima se ona izjasnila prije no što je nastupila poslovna nesposobnost, nesposobnost za procjenu nezakonitosti neke radnje ili nesposobnost za rasuđivanje (raspoložba skrbništva), i prijedloge bliskih osoba treba uzeti u obzir ako su one u skladu s dobrobiti bolesne osobe. Osnovna je ideja da skrbnička punomoć kao instrument vrlo širokog djelovanja utječe na ovlast zastupanja najbližih srodnika koja će se realizirati tek supsidijarno ako skrbnička punomoć ne postoji. Raspoložba pacijenta definira se kao izjava volje kojom pacijent odbija liječnički zahvat, a koja treba proizvoditi učinke od trenutka kada on više ne bude sposoban prosuđivati je li neka radnja nezakonita, rasuđivati i izjašnjavati se.

protiv ovlasti za zastupanje najbližeg srodnika, 3. ovlast za zastupanje najbližeg srodnika te da 4. skrbnička punomoć podnesena notarar proizvodi učinke ili da je opozvana (§ 140.h st. 1. NO-a). Registriranje provode odvjetnici ili notari, a u slučaju § 140.h t. 3. i 4. NO-a samo notari. Navedene isprave registrirat će se na zahtjev stranke zbog sigurnosti pravnog prometa, povećanja pravne jasnoće i poboljšanja položaja u postupku dokazivanja. Stoga postoji obveza registriranja svih isprava propisanih u § 140.h st. 1. t. 2. - 4. NO-a).¹⁴⁸

Na temelju §§ 140.a st. 2. t. 8. i 140.b st. 5. NO-a Austrijska notarska komora donijela je Smjernicu Austrijske notarske komore od 4. lipnja 2007. za Austrijski središnji upisnik zastupanja.¹⁴⁹ Austrijska notarska komora ustanovljava, vodi i nadzire ÖZVV. Sudionici u postupku registriranja u ÖZVV-u jesu notari, odvjetnici, stranke, sud, Austrijska notarska komora, notarske komore, odvjetničke komore, Austrijska odvjetnička komora, pri čemu notar i odvjetnik provode postupak registriranja, brišu podatke, više izmjenu podataka te notar ima pravo upita, a odvjetnik pravo uvida. Stranke i sud imaju pravo uvida, Austrijska notarska komora pravo upita i preregistriranja, a notarske i odvjetničke komore te Austrijska odvjetnička komora pravo upita i pravo uvida (t. 1. 4. ÖZVV-RL 2007).

“S primjenom pravnog i tehničkog znanja notara građanima stoji na raspolaganju instrument kojim mogu realizirati viši stupanj samoodređenja. Uz uvjete stroge pravne sigurnosti ovlaštene osobe mogu *on-line* zadavati upite o podacima sadržanim u registru. Time se štedi na vremenu i troškovima i doprinosi rasterećenju sudova.”¹⁵⁰

5. ARHIV ELEKTRONIČKIH ISPRAVA

S obzirom na organizacijsku izgrađenost i objektivnu uspješnost arhiva isprava austrijskog notarijata^{151, 152}, u opisu arhiva (elektroničkih) isprava po-

¹⁴⁸ Wagner, Knechtel, *op. cit.* u bilj. 36, str. 538.

¹⁴⁹ Richtlinien der Österreichischen Notariatskammer vom 4. 6. 2007 für das Österreichische Zentrale Vertretungsverzeichnis idF 22. 10. 2010, u nastavku: ÖZVV-RL 2007.

¹⁵⁰ Izjava tadašnjeg predsjednika Austrijske notarske komore Klause Woschnaka od 28. 6. 2007., Österreichisches Zentrales Vertretungsverzeichnis, Eine Qualität im Sachverwalterrecht wird realisiert, http://www.notar.at/notar/de/home/presse/presseaussendungen/sterreichisches_zentrales (10. rujna 2011.).

¹⁵¹ Njem. *Urkundenarchiv des österreichischen Notariats*.

¹⁵² U arhiv isprava pohranjeno je 1,6 milijuna isprava koje se odnose na upise u sudski

služit ćemo se samo austrijskim komparativnim uzorom. Ipak, prikazat ćemo i neka hrvatska rješenja prema ZPONS-u, Pravilniku o registru zadužnice i bjanko zadužnice, Pravilniku o načinu upisa u sudski registar i Prijedlogu ZID ZZK, koja unatoč tome što ne predstavljaju cjelovit sustav arhiviranja elektroničkih isprava, mogu biti osnova za uspostavu arhiva elektroničkih isprava u Hrvatskoj.

5.1. Austrija

Austrijski arhiv isprava, ustanovljen 2000. godine, nastojao se uskladiti s izmjenama nastalim BRÄG-om 2006, prije svega u odnosu na mogućnost izdavanja elektroničkih javnih isprava. Željela se pospješiti prometna sposobnost elektroničkih isprava, odnosno omogućiti ne samo njihovo pohranjivanje na nosaču podataka kao što je CD ili DVD već i njihovo slanje u arhiv u obliku računalnog podatka dodanog u pravitku elektroničke pošte. Odgovarajućim izmjenama GOG-a¹⁵³ namjeravalo se izgraditi i omogućiti promet elektroničkim ispravama između stranaka, notara i sudova te odrediti jedinstvene kriterije za formate datoteka.¹⁵⁴

U tu svrhu donesena je i Uredba savezne ministricice pravosuđa o arhivu isprava tijela javnog prava za elektronički promet isprava sa sudovima¹⁵⁵, prema kojoj se elektroničke isprave pohranjene u arhiv isprava prema § 91.c GOG-a¹⁵⁶ mogu proslijediti sudovima elektroničkim pravnim prometom (ERV 2006) ili u njihovoj za pravni promet namijenjenoj verziji potpisanoj elektroničkim potpisom arhiva (*Archivsignatur*) kao dodatak podnesku ili upisom određenog pojma za identifikaciju isprave koji omogućava pristup ispravama pohranjenim u arhivu isprava (§ 1. UAV 2007). Tijelo javnog prava koje vodi arhiv isprava prema § 91.c GOG-a treba jamčiti da će se pri očuvanju integriteta

registar i 3,7 milijuna isprava koje se odnose na zemljišne knjige, *op. cit.* u bilj. 32, str. 9.

¹⁵³ Vidi bilj. 44.

¹⁵⁴ Erläuterungen BRÄG 2006, str. 24.

¹⁵⁵ Verordnung der Bundesministerin für Justiz über die Urkundenarchive von Körperschaften öffentlichen Rechts für den elektronischen Urkundenverkehr mit den Gerichten (Urkundenarchivverordnung 2007 – UAV 2007).

¹⁵⁶ Prema § 91.c st. 1. GOG-a tijela javnog prava ovlaštena su u vlastitu području djelovanja ustanoviti arhive za pohranu isprava koje su određene za elektronički promet isprava sa sudovima. Isprave i protokolirani podaci pohranit će se u arhiv samo na temelju zakonskog određenja ili ovlaštenja.

isprava pohranjenih u arhiv primjenjivati odgovarajuće tehnike. Ako je isprava opozvana, elektronički potpis arhiva jamči integritet isprave i u ispravi sadržane elektroničke potpise (§ 4. UAV 2007). Pristup ispravama pohranjenim u arhiv isprava prema § 91.c GOG-a omogućit će ovlaštenim osobama organ koji pohranjivanje poduzima ili je poduzeo putem interneta posredstvom integriranog preglednika s pomoću certifikata (§ 2. t. 8. öSigG-a). Međutim, pristup se može omogućiti i putem programskog sučelja¹⁵⁷ s pomoću certifikata, ako je to na temelju tehničkih mogućnosti svrsishodno ili služi jednostavnijem i štedljivijem upravljanju. Pritom će prosljeđivanje isprave ovlaštenim osobama u svrhu uvida i opoziva za promet sposobnih i s elektroničkim potpisom arhiva potpisanih isprava uslijediti s pomoću zaključavanja na siguran način (§ 5. UAV 2007).

Prema § 140.e st. 1. NO-a svrha arhiva isprava pohrana je isprava prema § 110. st. 3.¹⁵⁸ Na zahtjev stranaka notar može uz odgovarajuću primjenu § 110. st. 3. pohraniti i druge isprave. Arhiv isprava služi pohranjivanju isprava koje su određene za elektronički pravni promet sa sudovima. Notar ima u osnovi neograničen pristup podacima koje je pohranio u arhivu. Podacima isprave koju on nije sastavljao ili podacima isprave koju je sastavljao neki drugi notar, notar će imati pristup samo uz suglasnost onih koje su stranke prilikom zahtjeva za pohranu naznačile kao ovlaštenike. Određenje ovlaštenika stranke mogu naknadno izmijeniti (§ 140.e st. 2. NO-a).

Osim navedenih pravnih izvora, arhiv isprava austrijskog notarijata određen je i Smjernicom Austrijske notarske komore od 4. lipnja 2007. za arhiv isprava

¹⁵⁷ Njem. *Programmschnittstelle*. Aplikacijsko programsko sučelje (eng. *application programming interface, API*) ili sučelje za programiranje aplikacija jest skup određenih pravila i specifikacija koje programeri slijede tako da se mogu služiti uslugama ili resursima operacijskog sustava ili nekog drugog složenog programa kao standardne biblioteke rutina (funkcija procedura, metoda), struktura podataka, objekata i protokola. Korištenje API-ja omogućava programerima koristiti rad drugih programera štedeći vrijeme i trud koji je potreban da se napiše neki složeni program, pri čemu svi programeri koriste isti standard; <http://hr.wikipedia.org/wiki/API>. (16. rujna 2011.).

¹⁵⁸ Isprave unesene u upisnik pohranit će notar u arhiv isprava austrijskog notarijata prema § 140.e uz pohranu njegova elektroničkog potpisa za sastavljanje isprave. Notar treba omogućiti strankama elektronički pristup tim ispravama (§ 91.c st. 3. GOG-a). Stranke su ovlaštene u skladu s formom propisanom smjernicom omogućiti drugim osobama elektronički pristup ispravama. Izvan ovih slučajeva propisanih zakonom, pristup ispravama može se omogućiti samo zahtjevom sudu ili u okviru nadzora prema pravilima profesionalne etike, na zahtjev notarske komore (§ 110. st. 3. NO-a).

austrijskog notarijata¹⁵⁹, kojom se propisuje osnivanje i svrha arhiva isprava, određenje pojmova koji se u smjernici koriste, pojam za identifikaciju isprave (*Urkundenidentifizierungsbegriff*), pohranjivanje, trajanje pohrane, mogućnosti opoziva isprave i uvida u arhiv te odredbe o pristojbama. Tako je prema UAR 2007 Austrijska notarska komora ovlaštena osnovati, voditi i nadzirati arhiv isprava austrijskog notarijata (1.1.), pri čemu je njegova svrha arhivirati ne samo vlastite isprave notara (notarske akte i notarske protokole) i ostale isprave već i isprave koje su određene za elektronički pravni promet sa sudovima prema § 91.c GOG-a (1.3.). Isprave koje se arhiviraju mogu biti u papirnatom ili elektroničkom obliku (1.4. UAR 2007). U slučaju arhiviranja¹⁶⁰ isprave u papirnatom obliku, pohranit će se prikaz isprave (*Abbild der Urkunde*). Vrsta prikaza (crno-bijeli, sivi, u boji), rezolucija i formati određuju se prema tehničkim mogućnostima arhiva za isprave i notara koji isprave arhivira, pri čemu će tehničke mogućnosti arhiva isprava biti objavljene na mrežnim stranicama Austrijske notarske komore (*www.notar.at*) (5.1.1. UAR 2007). Prilikom arhiviranja isprave u elektroničkom obliku arhivira se sama elektronička isprava te se moraju obuhvatiti određena svojstva isprave¹⁶¹ (5.1.2. i 5.1.3. UAR 2007). Elektronički potpisi kojima su potpisane elektroničke isprave provjerit će se prije arhiviranja. U slučaju da se arhivira GOG-isprava, provjera elektroničkog potpisa može se ograničiti samo na elektronički potpis arhiva i kasnije elektroničke potpise (5.1.4. UAR 2007). Arhiviranjem potvrđuje notar istovjetnost skeniranog prikaza s ispravom koja je izdana i podnesena u papirnatom obliku ili istovjetnost kopirane elektroničke isprave s elektroničkom ispravom (5.1.5. UAR 2007). Arhiviranje se provodi potpisivanjem elektroničkim potpisom za sastavljanje isprava notara kojim se uključuje sadržaj isprave kao i bilo kojeg u

¹⁵⁹ Richtlinien der Österreichischen Notariatskammer vom 4. 6. 2007 für das Urkundenarchiv des österreichischen Notariats idF 22. 10. 2010 (Urkundenarchivrichtlinien, UAR 2007).

¹⁶⁰ Arhiviranje u smislu Smjernice jest pohranjivanje isprave na serveru arhiva za isprave (2.8. UAR 2007).

¹⁶¹ Svojstva isprave koja se moraju obuhvatiti jesu podatak o tome je li isprava vlastita notarska isprava ili druga isprava, je li riječ o GOG ispravi (ispravi koja je određena za elektronički promet sa sudovima), je li isprava izdana u papirnatom ili elektroničkom obliku (ako nije naznačeno, onda je izdana u papirnatom obliku), datum izdavanja, broj stranica, naznaku "kratko", u smislu kratkog određenja sadržaja (primjerice ugovor o kupoprodaji, zapisnik glavne skupštine), te podatke o najmanje jednoj stranci. Moguća svojstva isprave jesu naznaka "dugo", u smislu kratkog prikaza sadržaja koji predstavlja bitan sadržaj isprave, podaci o ostalim strankama i napomene (5.2. UAR 2007).

elektroničkoj ispravi sadržanog elektroničkog potpisa, zaključno s prijenosom u arhiv isprava. Time je isprava arhivirana (5.1.6. UAR 2007). Trajanje arhiviranja ovisi o vrsti isprave i eventualno o zahtjevu stranaka. Tako će se vlastite isprave notara u arhivu čuvati trajno, a ostale isprave u ovisnosti o zahtjevu stranaka sedam, dvanaest ili dvadeset i pet godina ili u nekom drugom periodu predviđenim aplikacijom cyberDoC 07¹⁶² (6. UAR 2007). Sve isprave koje su opozvane prijenosom prometno sposobne verzije (koje su stranke zatražile) moraju se u svrhu dokazivanja njihove autentičnosti potpisati elektroničkim potpisom arhiva (11.6.1. UAR 2007).

Najbolji pokazatelj stvarnog stanja jesu statistički podaci. Tako je prema podacima za 2009. godinu u Austriji opozvano ukupno 822.425 isprava, pri čemu je pristojba za opoziv 0,70 eura po ispravi, od čega je 469.414 isprava iz zbirke isprava sudskog registra i 353.011 isprave iz zbirke isprava zemljišne knjige. Udio elektronički prosljeđenih isprava iz COURTDOC-a bio je 65 %, a ostvarene su uštede (personalne uštede, uštede u papiru, troškovima slanja i skladištenja) u iznosu od jednog eura po ispravi.¹⁶³

5.2. Hrvatska

U Hrvatskoj su javni bilježnici korisnici različitih elektroničkih registra, koji osim evidencijske imaju i određenu arhivsku ulogu. Tako je prema ZPONS-u Očevidnik redoslijeda osnova za plaćanje (u nastavku: Očevidnik) jedinstvena baza podataka o redoslijedu primitka osnova za plaćanje i stanju njihove izvršenosti po pojedinom ovršeniku (čl. 6. st. 1.). Nadležno tijelo, odnosno ovrhovoditelj dostavlja osnovu za plaćanje u izvorniku ili otpravku neposrednom dostavom, preporučenom pošiljkom, preko javnog bilježnika ili opunomoćenika, odnosno na drugi način. Osnova za plaćanje može se dostaviti i kao elektronička isprava u skladu sa zakonom kojim se uređuje uporaba elektroničke isprave (čl. 5. st. 2. ZPONS-a). Agencija vodi Očevidnik u elektroničkom obliku (čl. 6. st. 4. ZPONS-a), a osnovu za plaćanje dužna je čuvati 11 godina nakon isteka godine u kojoj je osnova za plaćanje izvršena u izvornom obliku ili na drugom prikladnom mediju. Agencija je dužna Očevidnik čuvati trajno (čl. 20. st. 1. i 2. ZPONS-a). Osim toga, dužna je primjenjivati i odgo-

¹⁶² CyberDOC 07 jest cjelokupna aplikacija koja se koristi za rad arhiva za isprave, uključujući hardversku i softversku konfiguraciju, kao i prijenos podataka (2.9. UAR 2007).

¹⁶³ *Op. cit.* u bilj. 32, str. 9.

varajuće mjere informacijske sigurnosti za zaštitu informacijskog sustava i podataka od neovlaštenog korištenja, izmjena i gubitaka (čl. 20. st. 4. ZPONS-a).

Pravilnikom o registru zadužnica i bjanko zadužnica Registar zadužnica i bjanko zadužnica (u nastavku: Registar) uspostavlja se kao elektronička baza podataka koja sadržava podatke o osobi koja je izdala zadužnicu ili bjanko zadužnicu, vrsti zadužnice, u čiju je korist izdana ako je riječ o zadužnici, je li preuzeto jamstvo za obvezu iz zadužnice ili bjanko zadužnice i tko ga je preuzeo, koji je iznos tražbine za koju je izdana, odnosno koji se najviši iznos u nju može upisati, te podatke o javnom bilježniku koji je ispravu potvrdio, datumu i poslovnom broju potvrde (čl. 1. st. 2. Pravilnika). Podatke o zadužnici ili bjanko zadužnici u Registar dostavlja javni bilježnik (čl. 2. st. 1. Pravilnika), a podatke o izvršenoj naplati po zadužnici ili bjanko zadužnici, u cijelosti ili djelomično, u Registar dostavlja Agencija nakon izvršene naplate (čl. 3. Pravilnika). Pohrana podataka u Registar obavlja se s pomoću informatičkog sustava u Hrvatskoj javnobilježničkoj komori (čl. 4. Pravilnika). Podatke iz Registra dostavit će Hrvatska javnobilježnička komora na pisani zahtjev sudu ili drugom nadležnom tijelu u vezi s postupkom koji se pred njim vode (čl. 7. Pravilnika). Pristup korisnika Registru, koji se vodi u realnom vremenu, moguć je u svako doba uz navođenje svojeg korisničkog broja i sigurnosne šifre (čl. 10. Pravilnika).

U vezi sa sudskim registrom ustrojena je jedinstvena baza registra, odnosno dio sustava registra koji služi kao središnje mjesto za pohranjivanje registarskih, evidencijskih i statističkih podataka registarskih sudova, kao i isprava i drugih dokaza pohranjenih u elektroničkom obliku u zbirku isprava (čl. 6. st. 1. Pravilnika o načinu upisa u sudski registar). Dostupnost jedinstvenoj bazi podataka mora se omogućiti 24 sata dnevno i svakog dana u godini, osim u dane održavanja odnosno provjere rada sustava (čl. 6. st. 3. Pravilnika o načinu upisa u sudski registar). Registar se sastoji od glavne knjige i zbirke isprava (čl. 11. Pravilnika o načinu upisa u sudski registar). S obzirom na to da se zbirka isprava registra (u nastavku: zbirka isprava) vodi na papiru ili u elektroničkom obliku (čl. 12. st. 2. Pravilnika o načinu upisa u sudski registar) te da se u elektroničku zbirku isprava pohranjuju sve elektronički potpisane odluke registarskog suda, isprave dostavljene registarskom sudu elektroničkim putem, podaci o javnoj elektroničkoj objavi u Narodnim novinama, potvrde o dodijeljenom osobnom identifikacijskom broju subjekta upisa i drugi dokumenti, kao i isprave na papiru preoblikovane u elektronički oblik u postupku osnivanja društva s ograničenom odgovornošću putem e-Tvrtke, odnosno isprave

koje su bile pohranjene u zbirci isprava na papiru te su na prijedlog ovlaštenih osoba subjekta upisa pretvorene u elektronički oblik (čl. 27. st. 1. Pravilnika o načinu upisa u sudski registar), one bi mogle činiti osnovu za uspostavu arhiva elektroničkih isprava u Hrvatskoj, s obzirom na sadržaj koji se u njima registrira.

Slično tome, u čl. 27. Prijedlog ZID ZZK propisuje da je zajednički informacijski sustav takav informacijski sustav u kojem bi se podaci zemljišnih knjiga i katastra pohranjivali, održavali i čuvali, a sastojao bi se od podataka pohranjenih u Bazi zemljišnih podataka, podataka zemljišne knjige i podataka katastra zemljišta, odnosno u čl. 31. propisuje da bi se zbirka zemljišnoknjižnih rješenja vodila samo u elektroničkom obliku, a da bi odluku o tome za svaki zemljišnoknjižni sud trebao donijeti ministar nadležan za poslove pravosuđa.

Zajedničko obilježje tih jedinstvenih informacijskih sustava u kojima se pohranjuju isprave u elektroničkom obliku jest da bi oni mogli biti temelj za uspostavu arhiva elektroničkih isprava u Hrvatskoj, koji bi osim arhiviranja omogućavao opoziv isprava iz tih područja. Tome bi se sustavu postupno trebali pridružiti i drugi podaci, odnosno isprave u elektroničkom obliku koje bi se u pojedinim, odlukom zakonodavca određenim područjima, pohranjivale u elektroničkom obliku u svrhu izgradnje jedinstvenog i cjelovitog elektroničkog arhiva isprava.

6. ZAKLJUČAK

1. Nakon usporedbe uloge koju javni bilježnik ima u elektroničkom pravnom prometu u Hrvatskoj s ulogama notara u elektroničkom pravnom prometu u Njemačkoj i Austriji, treba zaključiti da su javni bilježnici u Hrvatskoj nositelji napretka i razvoja u elektroničkom pravnom prometu, jer je propisivanje odgovarajućih zadaća javnih bilježnika u registarskom smislu (Hrvatski registar oporuka, Hrvatski registar zadužnica) i ovlasti Hrvatske javnobilježničke komore za vođenje tih registara, omogućavanjem podnošenja prijave za upis osnivanja društva s ograničenom odgovornošću u elektroničkom obliku i eventualnih daljnjih zadaća, koje im se u elektroničkom pravnom prometu namjeravaju prenijeti (registar rješenja o ovrsi na temelju vjerodostojne isprave, izdavanje zemljišnoknjižnih izvadaka kada se ostvare odgovarajući tehnički preduvjeti), bilo poticaj za njihovo relativno rano uključivanje u elektronički pravni promet, u kojem su već ostvarili vrlo dobre rezultate. Ipak, unatoč tome

što su hrvatski javni bilježnici u primjeni novih tehnologija u odnosu na druge pravne profesije ostvarili znatan napredak, pred njima bi se uskoro trebali naći i daljnji, novi izazovi. Zahvaljujući usporedbi s prezentiranim komparativnim modelima možemo zaključiti da je u Hrvatskoj pitanje ovjere elektroničkih isprava samo djelomično riješeno, tako da i dalje ostaju brojne dvojbe. Osim toga, još uvijek nije uspostavljen registar skrbničkih punomoći ni arhiv elektroničkih isprava, iako se uspostavljanjem jedinstvenih informacijskih sustava sudskog registra i zemljišnih knjiga te ostalim oblicima prijenosa i čuvanja isprava u elektroničkom obliku osiguravaju uvjeti za njegovu eventualnu buduću uspostavu.

2. Početna teza prezentiranog rada o javnim bilježnicima kao “krčiteljima novih putova”, odnosno o javnim bilježnicima kao “krčiteljima elektroničkih pravnih putova”, višestruko je potvrđena: na zakonodavnoj razini – odabranim zakonodavnim rješenjima kompariranih modela, na praktičnoj razini – ostvarenim stupnjem djelotvornosti notara i ubrzanjem svakodnevnog procesa rada, na profesionalnoj razini – prednošću notara u odnosu na druge pravne profesije, i na individualnoj pojedinačnoj razini – visokim stupnjem spremnosti notara da pojedinačno prihvate primjenu informacijsko-komunikacijske tehnologije. Kao iznimno važan korak u zakonodavnom smislu treba istaknuti obvezatnost podnošenja prijave za upis u sudski registar isključivo u elektroničkom obliku koji je u Njemačkoj na snazi od 1. siječnja 2007. (prema EUGH; § 12. HGB) i obvezatnost korištenja WebERV-a za notare i odvjetnike u Austriji od 1. srpnja 2007. (prema § 89.c GOG-a). Različito od navedenih rješenja u Hrvatskoj je još uvijek prisutan paralelizam u smislu podnošenja zahtjeva za upis u sudski registar i u papirnatom i u elektroničkom obliku, s tim da projekt HITRO.HR ostvaruje vrlo dobre rezultate, koji se odražavaju i na porast udjela elektroničke prijave u odnosu na prijavu u papirnatom obliku.

3. Obveza notara da u elektroničkom pravnom prometu primjenjuje napredni elektronički potpis potaknula je i daljnje ideje o primjenjivosti elektroničkog potpisa notara u obavljanju njegovih svakodnevnih zadaća. Osnovna ideja nije samo da bi elektronički potpis notara za razliku od običnog elektroničkog potpisa trebao jamčiti autentičnost i nepromjenljivost isprave, a time i pouzdanost elektroničkog pravnog prometa uopće, nego i da bi elektronički potpis osim navedenih obilježja trebao sadržavati i naznaku svojstva notara, kojem bi u “papirnatom svijetu” odgovarao njegov pečat. Komparativne razlike rezultat su različitih pristupa istom problemu. U Njemačkoj je napredni elektronički potpis notara cjelovit – on odražava i potpis i svojstvo notara. U

Austriji se, polazeći od razlika koje notar ima u pravnom prometu s obzirom na svoje privatnopravne i javnopravne ovlasti, zastupa ideja o postojanju dviju vrsta elektroničkog potpisa notara – elektroničkog potpisa notara i elektroničkog potpisa notara za sastavljanje isprava. Ukratko, kada notar sudjeluje u sastavljanju javne isprave, ona će se (u slučaju da je u elektroničkom obliku) morati potpisati elektroničkim potpisom za sastavljanje isprave koji je ujedno i napredni elektronički potpis. U skladu s tim, elektronički potpis notara koji sadržava i svojstvo notara, neovisno o izabranom komparativnom modelu, sredstvo je s pomoću kojega notar može vršiti i elektroničku ovjeru.

U Hrvatskoj notari koji podnose elektroničku prijavu za upis u sudski registar moraju potpisati prijavu naprednim elektroničkim potpisom, koji bi u svakodnevnoj primjeni mogli koristiti i u obavljanju svojih drugih zadaća, pa bi time on ispunjavao i osnovne pretpostavke za primjenu elektroničkog potpisa notara. Zbog toga bi u svrhu daljnje primjene informacijsko-komunikacijske tehnologije i daljnjeg razvoja elektroničkog pravnog prometa, radi pojednostavnjenja procesa rada notara, ali i radi olakšanog arhiviranja elektroničkih isprava u eventualno ustanovljenom arhivu isprava, trebalo poduzeti određene zakonodavne aktivnosti te u Zakon o javnom bilježništvu¹⁶⁴ unijeti odgovarajuće izmjene. Nomotehnička rješenja mogu biti različita – načelna odredba o mogućnosti elektroničke ovjere uz upućivanje na određenu uredbu (pravilnik) kojom bi se pitanja razvoja elektroničkog pravnog prometa i elektroničke ovjere mogla riješiti (njemački model) ili pak detaljno uređenje svakog pojedinačnog segmenta radnog procesa javnog bilježnika koji bi mogao imati elektronički oblik (austrijski model). S obzirom na to da prema postojećim zakonodavnim rješenjima elektronička prijava potpisana naprednim elektroničkim potpisom javnog bilježnika zamjenjuje njegov vlastoručni potpis i otisak pečata (čl. 38. Pravilnika o načinu upisa u sudski registar) te da se elektronička prijava potpisana naprednim elektroničkim potpisom javnog bilježnika smatra javno ovjerovljenom ispravom, u Hrvatskoj je prihvaćen njemački koncept cjelovitog elektroničkog potpisa javnog bilježnika jer on zamjenjuje i vlastoručni potpis notara, ali odražava i njegovo svojstvo. Istodobno, to znači da bi elektronička ovjera isprava u elektroničkom obliku bila načelno moguća, iako o tome, osim u slučaju pravila kojima se uređuje postupanje javnog bilježnika pri upisu osnivanja društva s ograničenom odgovornošću u sudski registar, pravni propisi ne sadržavaju posebna pravila. Ako bismo željeli prihvatiti austrijski koncept

¹⁶⁴ Zakon o javnom bilježništvu (Narodne novine, br. 78/1993, 29/1994, 162/1998, 16/2007, 75/2009), u nastavku: ZJB.

dvojnog javnobilježničkog elektroničkog potpisa – elektronički potpis notara i elektronički potpis notara pri izradi isprava, morali bi se poduzeti određeni koraci u tom smislu, odnosno u Zakonu o javnom bilježništvu ili nekom drugom aktu propisati takvu mogućnost, ali i izmijeniti i time uskladiti postojeća zakonodavna rješenja. Za razliku od austrijskog koncepta, koji možda više doprinosi pravnoj sigurnosti, njemački je koncept praktičniji i pragmatičniji.

4. Osnivanjem elektroničkih registara skrbničkih punomoći u nadležnosti središnjih notarskih komora postižu su višestruki efekti – građanima je izborom skrbnika za slučaj njihove nesposobnosti da se samostalno skrbe o sebi omogućen viši stupanj samoodređenja, ali istodobno s tim izbjegnuti su i postupci u vezi s postavljanjem skrbnika te se rasterjećuju sudovi. Slična praksa u Njemačkoj i Austriji Hrvatsku stavlja pred novo iskušenje – bi li se i u Hrvatskoj mogao pri Hrvatskoj javnobilježničkoj komori osnovati, voditi i nadzirati Središnji registar skrbništva (skrbničke punomoći) te građanima omogućiti registriranje takvih punomoći. Kolika bi se sredstva u tom smislu trebalo angažirati i koji bi se broj takvih punomoći mogao očekivati? Praksa postupanja s elektroničkim registrima koji se vode pri Hrvatskoj javnobilježničkoj komori nije za Hrvatsku potpuna nepoznanica jer se od 2003. već vodi Hrvatski upisnik oporuka, a od 2012. i Hrvatski registar zadužnica. Dobri rezultati koje je Hrvatska javnobilježnička komora ostvarila u tom smislu bili bi opravdanje za uspostavu registra skrbničke punomoći pri Hrvatskoj javnobilježničkoj komori. Međutim, prethodno bi trebale biti osigurane i određene pretpostavke za skrbničku punomoć uopće u odgovarajućim, materijalnopравnim propisima, prije svega onima kojima se uređuju obveznopravni odnosi.

5. Konačno, postojanjem arhiva isprava austrijskog notarijata u kojem se registriraju sve isprave notara, isprave za koje stranke postave zahtjev za arhiviranje te isprave koje se sudovima mogu proslijediti u elektroničkom obliku omogućava se čuvanje i opozivanje elektroničkih isprava u jedinstvenom sustavu i osiguravaju brojne druge prednosti i uštede. Elektronički pravni promet neprestano se usavršava, iznenađuje nas brojnim neslućenim mogućnostima i postignutim efektima, stoga bez osnovne potke elektroničkog pravnog prometa – elektroničke komunikacije ne samo notara i građana već i građana i sudova te svih sudionika pravnog sustava – neće se moći razvijati ni složeniji procesi elektronifikacije, ali ni realizirati brojne prednosti koje njegovo poticanje i razvoj donosi. U skladu s tim, uspostava većeg broja elektroničkih registara kao jedinstvenih baza podataka određenog sadržaja čini solidnu osnovu za osnivanje jedinstvenog arhiva elektroničkih isprava.

Summary

Aleksandra Maganić *

NOTARIES PUBLIC IN ELECTRONIC LEGAL TRANSACTIONS

Participation of notaries public in electronic legal transaction is present in various aspects of their activity - electronic authentication, electronic registers and archiving of electronic documents. The author compares the regulation of the role of notaries public in electronic legal transactions in German, Austrian and Croatian law with regard to their similarities and differences, and points to the need to regulate certain unregulated issues in Croatian law. The inadequate regulation of electronic authentication, dealt with only in the Court Register Act, is far from sufficient for the development of this useful manner of authenticating electronic documents, so the author stresses the need for more specific rules. Considering the selected line of development, which follows the German legal tradition, the idea of electronic authentication should follow the premise that electronic signature reflects both the notary's capacity and signature. The unquestionable significance of guardian proxy registers, as unique electronic systems managed by central notarial chambers in Germany and Austria, should encourage the establishment of similar registers in Croatia. The benefits would be manifold - citizens could select a guardian to take care of them in the event of their incapacity, thus preventing procedures which may arise in the appointment of guardians. Experience of Croatian notaries public with electronic registers could be of great value in the setting up of the above mentioned registers. Finally, the legal obligation for electronic registers to archive data could serve as the basis of the setting up of a unique archiving system in which documents could be stored and revoked, in line with the solutions found in Austrian law.

Key words: notary public, electronic legal transactions, electronic signature, electronic authentication, guardian proxy register, electronic register for data archiving

* Aleksandra Maganić, Ph. D., Assistant Professor, Faculty of Law, University of Zagreb, Trg maršala Tita 14, Zagreb

